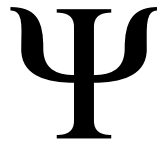

DET PSYKOLOGISKE FAKULTET

Terrorisme - en prosess?

En litteraturgjennomgang av det empiriske grunnlaget for

Moghaddams "Staircase to Terrorism"

HOVEDOPPGAVE

profesjonsstudiet i psykologi

Ragnhild Bentung Lygre

Vår 2009

Veileder

Jarle Eid

Forord

Terrorisme skremmer meg. Det virker uforståelig at tilsynelatende normalt fungerende mennesker kan drepe andre mennesker, mennesker med en familie, håp og drømmer for framtiden. Det er nettopp det uforståelige ved terrorisme som gjør fenomenet så skremmende. Dersom en ikke kan forstå, har en heller ingen mulighet til å predikere eller unngå. Med et ønske om å gjøre det uforståelige forståelig, er det frustrerende å møte et forskningsområde som er så uoversiktlig som det psykologiske studiet av terrorisme. I et slikt terreng er forsøk på å organisere den tilgjengelige kunnskapen kjærkomne. Moghaddams (2005, 2006) ”Staircase to Terrorism” utgjør et slikt forsøk.

Jeg ønsker å takke min veileder Jarle Eid, som tok en sjanse, og kastet seg ut i å veilede meg i relativt ukjent farvann. Takk for at du har vært så ambisiøs på mine vegne! Takk til hele forskningsgruppen i Operativ Psykologi, som har kommet med kreative innspill i forhold til både studentstipendoppgave og hovedoppgave. Takk til Jøran, som inspirerer meg og lærer meg om Midt-Østens samfunn, kultur og historie. Takk til mamma og pappa for hjelp, støtte og nyttige kommentarer til oppgaven. Jeg velger å avslutte forordet med et sitat av Ingrid Betancourt, fordi jeg håper at hun har rett:

"Jeg mener dialog er svært viktig, særlig med terrorister.

Da tvinges de over på vårt område.

Deres utgangspunkt er at de ikke blir hørt, og må begå terror for å bli hørt. Hvis vi får dem over på ordets arena, sprenger vi deres egen logikk.

Da sier vi til dem at det de bedriver er nytteløst, fordi det går an å snakke".

Ingrid Betancourt (NRK, 2008)

Bergen, 2. April 2009

Ragnhild Bentung Lygre

Abstract

Newer models in the field of psychological research on terrorism projects terrorism as a process, containing different steps or stages towards terrorism. Moghaddam's "Staircase to Terrorism" (2005,2006) constitutes such a model, with the intent to provide a general framework within which to organize current psychological knowledge, and to help direct further psychological research on terrorism. The aim of this study is to review this model based on current empirical research in psychology. The proposed psychological mechanisms at each step in Moghaddam's (2005,2006) model is evaluated based on empirical justification and potential explanatory power for terrorism. The results from this literature review indicate that most of the theories linked to Moghaddam's (2005,2006) model are supported by empirical evidence. However, the transitions between the different steps are not supported by empirical evidence. The different processes which are thought to lead to terrorism, also lack empirical evidence linking them to terrorism. Moghaddam's (2005,2006) model, could have constituted an awaited compression of the field, which in turn could call attention to future areas of research. However, this literature review indicates that the staircase metaphor might not be the right metaphor for encapsulating the phenomena of terrorism.

Sammendrag

Nyere forklaringsmodeller for terrorisme framstiller terrorisme som en prosess som består av flere ulike trinn eller stadier som leder mot det å bli en terrorist. Moghaddams "Staircase to Terrorism" (2005,2006) er en slik modell. Den har til hensikt å gi et rammeverk for å organisere nåværende psykologisk kunnskap og samtidig være til hjelp i forhold til fremtidig forskning på terrorisme. Målet med denne litteraturgjennomgangen er å gå gjennom denne modellen med tanke på nåværende empirisk forskning innen psykologi. De foreslåtte psykologiske mekanismene på hvert trinn i Moghaddams (2005,2006) modell vurderes i forhold til empirisk grunnlag og potensiell forklaringssevne i forhold til terrorisme. Resultatene fra denne litteraturgjennomgangen tyder på at de fleste teoriene som er aktuelle innenfor Moghaddams (2005,2006) modell støttes av empirisk evidens, men overgangene mellom de ulike trinnene er derimot ikke støttet av empirisk evidens. Det finnes også lite empirisk evidens som knytter de ulike prosessene direkte til terrorisme. Moghaddams (2005,2006) modell kunne ha bidratt til en etterlengtet komprimering av feltet som kan rette fokuset mot fremtidige forskningsområder. Resultatet av denne litteraturgjennomgangen tyder imidlertid på at trappemetaforen kanskje ikke er den rette metaforen for å fange terrorismefenomenet.

Innholdsfortegnelse

Forord	II
Abstract	III
Sammendrag	IV
Innledning	1
Hva er terrorisme?	1
<i>Definisjon</i>	3
<i>Heterogent fenomen</i>	5
Psykologiske teorier om terrorisme	7
<i>Moghaddams (2005,2006) “Staircase to terrorism”</i>	8
Oppsummering og problemstillinger	16
Metode	18
Inklusjonskriterier.....	18
Eksklusjonskriterier	19
Prosedyre for søk	19
Resultat	23
Trinn 1: Relativ deprivasjonsteori	23
<i>Generell empirisk støtte</i>	24
<i>Empirisk støtte i forhold til terrorisme</i>	25
<i>Trinnkonklusjon</i>	25
Overgang fra trinn 1 til trinn 2	26
<i>Relativ deprivasjonsteori og self-efficacy</i>	26
<i>Relativ deprivasjonsteori og rasjonell valgteori</i>	26
<i>Relativ deprivasjonsteori og Terror Management Theory</i>	26

Trinn 2: Self-efficacy, rasjonell valgteori og Terror Management Theory.....	26
<i>Generell empirisk støtte</i>	26
<i>Empirisk støtte i forhold til terrorisme</i>	27
<i>Trinnkonklusjon</i>	29
Overgang fra trinn 2 til trinn 3	29
Trinn 3: Feilplassering av aggresjon	29
<i>Generell empirisk støtte</i>	29
<i>Empirisk støtte i forhold til terrorisme</i>	30
<i>Trinnkonklusjon</i>	30
Overgang fra trinn 3 til trinn 4	30
Trinn 4: Moralsk forpliktelse, inhibitoriske mekanismer, sosial kategorisering og dehumanisering.....	31
<i>Generell empirisk støtte</i>	31
<i>Empirisk støtte i forhold til terrorisme</i>	33
<i>Trinnkonklusjon</i>	34
Overgangen mellom trinn 4 og trinn 5	34
Trinn 5: Indoktrinering	35
<i>Generell empirisk støtte</i>	35
<i>Empirisk støtte i forhold til terrorisme</i>	35
<i>Trinnkonklusjon</i>	36
Overgang mellom trinn 5 og 6.....	36
<i>Indoktrinering og lydighet, konformitet eller inhibitoriske mekanismer</i>	36
Trinn 6: Konformitet, lydighet og inhibitoriske mekanismer	36
<i>Generell empirisk støtte</i>	36

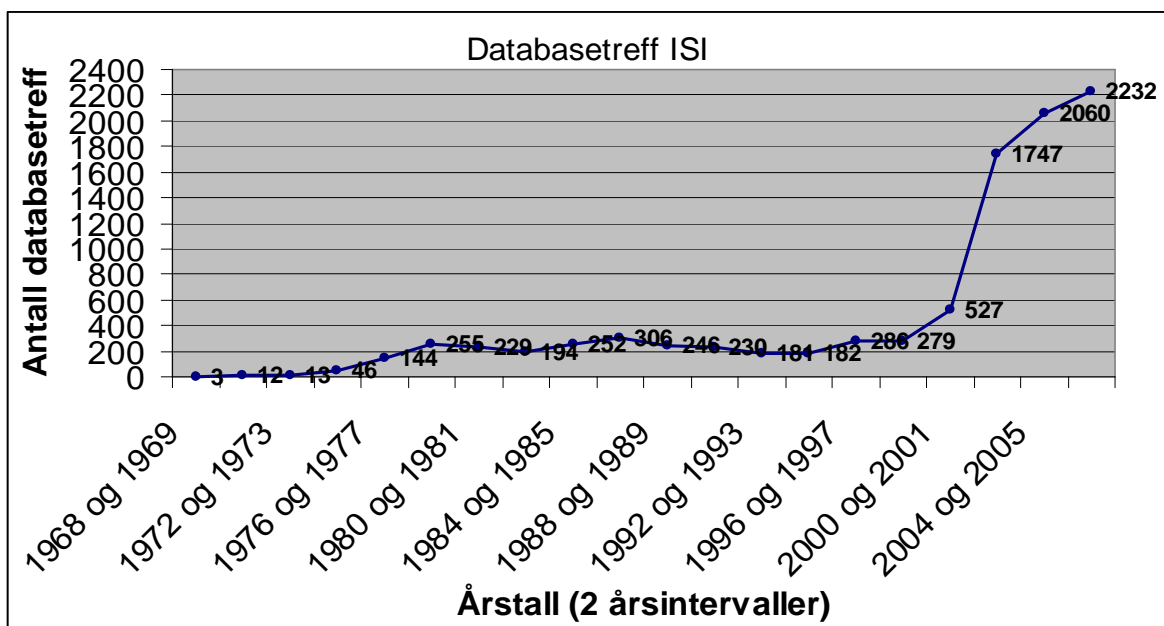
<i>Empirisk støtte i forhold til terrorisme</i>	37
<i>Trinnkonklusjon</i>	38
Diskusjon	40
Organisering av nåværende psykologisk kunnskap.....	40
Finnes det psykologisk teori som er empirisk evidensbasert på hvert trinn i modellen?	42
Er overgangen mellom trinnene støttet av empirisk psykologisk forskning?	45
Finnes det empirisk evidens som knytter noen av de aktuelle teoriene direkte til terrorisme?	50
<i>Forskning på terrorisme</i>	52
Metodologiske svakheter	54
Konklusjon	55
Referanser	57
Figurliste	68
Appendiks	70
Appendiks A: Søkeinformasjon	70
<i>Søkekriterier</i>	70
<i>Empirisk støtte for overgangen mellom trinnene.</i>	71
<i>Trinn 1</i>	71
<i>Overgangen mellom trinn 1 og 2</i>	72
<i>Trinn 2</i>	73
<i>Overgang mellom trinn 2 og 3</i>	78
<i>Trinn 3</i>	79
<i>Overgang mellom trinn 3 og 4</i>	80

<i>Trinn 4</i>	81
<i>Overgangen mellom trinn 4 og 5</i>	86
<i>Trinn 5</i>	87
<i>Overgang mellom trinn 5 og 6</i>	88
<i>Trinn 6</i>	89
Appendiks B: Illustrasjon av alternative metaforer for terrorisme	92
Sluttnoter	94

Innledning

Hva er terrorisme?

Terrorisme er et fenomen som påvirker langt flere enn dem det konkret rammer i form av drap eller skade. Selve ordet terrorisme kommer fra det latinske ordet "terrere" som betyr å skremme (Lavik & Sveaass, 2005). Begrepet terror ble trolig først brukt i 1795 om Jakobinernes terrorvelde (skrekkveldet) under den franske revolusjonen (Lavik & Sveaass, 2005). Til tross for at begrepet terror ikke ble brukt før i 1795, og forskning på terrorisme innen psykologien er et relativt nytt felt (Figur 1), er selve fenomenet terrorisme gammelt.

Figur 1: Treff på søkeordet "terrorism" i databasen Web of Science (Lygre, Eid, & Larsson, 2008).

Marsella (2004) sporer terrorisme tilbake til år 200 f. Kr., der Romerriket brukte destruksjon for å kontrollere erobrede populasjoner og stater. I følge Marsella (2004) er dette et uttrykk for det han kaller for statlig støttet terrorisme i krigsforkledning, der destruksjon ble brukt for å få ro og orden i imperiet. Terrorism er like aktuelt i dag. I

2007 ble det, i følge USAs National Counterterrorism Center (NCTC) (2008), utført over 14.000 terrorangrep internasjonalt. I disse angrepene ble over 22.000 mennesker drept, og over 44.000 skadet. 70 % av de drepte og skadede var sivile (NCTC, 2008).

I en gjennomgang av eksisterende psykologiske forklaringsmodeller for terrorisme har vi tidligere konkludert med at Moghaddams (2005,2006) modell kan være en fruktbar organiserende metafor for nåværende psykologisk kunnskap i forhold til fremtidig forskning og politikk knyttet til terrorisme (Lygre, Eid & Larsson, 2008). Modellen representerer noe nytt innen terrorismefeltet med tanken om terrorisme som en gradvis prosess, og modellen er presentert i den prestisjetunge journalen "American Psychologist" (Moghaddam, 2005). Modellen er også tatt med i Bongar, Brown, Beutler, Breckenridge og Zimbardos bok "Psychology of Terrorism" (2007), som gir en omfattende oversikt over psykologisk kunnskap om terrorisme. Videre har Moghaddam medforfattet boken "Understanding Terrorism: Psychological roots, consequences and interventions" (2003) sammen med Anthony Marsella, og kan regnes som en relativt etablert teoretiker innen psykologisk forskning på terrorisme.

Moghaddams (2005,2006) modell tar sikte på å fungere som et organiserende rammeverk for nåværende psykologisk kunnskap, for å bidra til fremtidig forskning og politikk knyttet til terrorisme. I og med at det psykologiske studiet av terrorisme er relativt uoversiktlig (Silke, 1998), og preget av reproduksjon av materiale (Silke, 2001), vil en slik systematisering som Moghaddams (2005,2006) modell representerer være av potensielt stor nytteverdi. Spørsmålet er imidlertid om Moghaddams (2005,2006) modell er tilstrekkelig empirisk fundert og kan fungere som en organiserende metafor for videre kunnskapsutvikling. Målsettingen med denne oppgaven er derfor å evaluere

det empiriske grunnlaget for modellen og evaluere modellens nytteverdi som organiserende rammeverk for videre forskning.

Definisjon

Et problem som rammer all forskning på terrorisme er at det ikke eksisterer noen enighet om hvordan terrorisme skal defineres (Silke, 2001). Enkelte hevder at det er usannsynlig at det noensinne vil bli enighet om en definisjon av terrorisme (Shafritz, Gibbons, & Scott, 1991). Crenshaw (1995) mener at terrorisme er svært symbolsk og perseptuelt, og at dette gjør det vanskelig å finne en nøytral definisjon. Hun mener videre at terrorisme som begrep både beskriver fenomenet og samtidig gir en moralsk bedømmelse av handlinger, noe som gjør begrepet terrorisme verdiladet (Crenshaw, 1995). Under okkupasjonen av Norge under andre verdenskrig forsøkte blant annet den tyske okkupasjonsmakten å stemple norske motstandsfolk som terrorister (Manus, 1945). Etter krigen er de samme menn og kvinner hyllet som helter i Norge. Dette illustrerer problemet med terrorisme som begrep, ettersom hvem som defineres som terrorister og hva som defineres som terrorisme i noen tilfeller er avhengig av øyet som ser (Hoffman, 1998).

Aktuelle definisjoner som er brukt innenfor forskning på terrorisme, er *terrorisme som premeditert, politisk vold som utføres mot ikke-stridende mål av subnasjonale grupper eller agenter, vanligvis med den hensikt å påvirke et publikum* (Atran, 2003, p. 1). En annen definisjon som er brukt innenfor norsk forskning på terrorisme, er Tore Bjørgos definisjon av *terrorisme som en handling eller en trussel om vold mot ikke-stridende, med den hensikt å hevne, ydmyke eller på andre måter påvirke dem som rammes av terrorisme* (Bjørgo, 2005, p. 2). Til tross for mangelen på konsensus om en felles definisjon av terrorisme har Moghaddam og Marsella (2003)

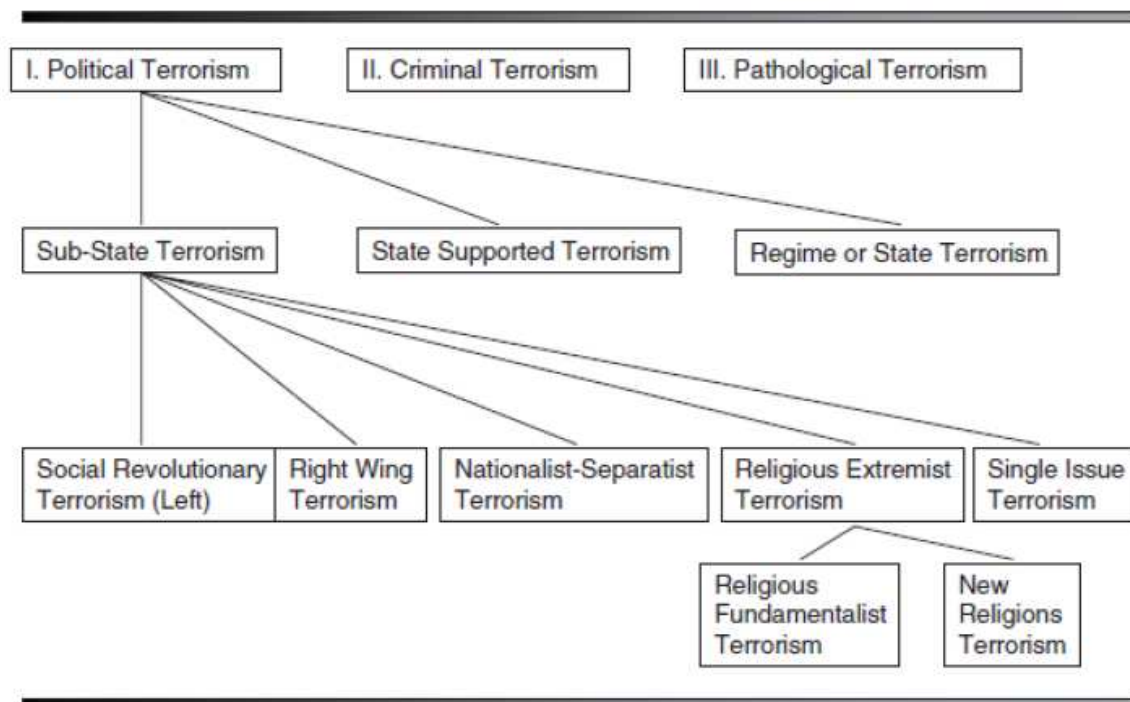
funnet en rekke fellestrekk som de mener at definisjoner av terrorisme konvergerer rundt:

- Bruk av makt eller vold
- Av individer eller grupper
- Rettet mot sivile populasjoner
- Med den hensikt å utløse frykt
- Som middel for å tvinge individer eller grupper til å endre sine politiske eller sosiale holdninger

I denne oppgaven vil Moghaddams (2005) definisjon av terrorisme brukes, ettersom denne oppgaven vil omhandle hans modell, og fordi denne modellen kun søker å forklare adferd som faller innunder denne definisjonen. Moghaddam (2007, p. 69) definerer *terrorisme som politisk motivert vold som utføres av individer, grupper eller statlig-støttede agenter, med den hensikt å skape en følelse av frykt og hjelpeløshet i en populasjon, for å påvirke beslutningstaking og for å endre adferd*. Denne definisjonen skiller seg fra Moghaddam og Marsellas (2003) fellestrekk ved at det bare er snakk om bruk av politisk motivert vold, ikke makt. Moghaddam (2007) trekker også fram statlig-støttede agenter som terrorister, og bruker begrepet populasjoner, fremfor sivile populasjoner. Videre legger han til en følelse av hjelpeløshet i tillegg til opplevelsen av frykt, som de fleste andre definisjoner trekker fram. Moghaddam (2007) mener også at terrorisme har den hensikt å påvirke beslutningstaking og endre adferd, mens Moghaddam og Marsella (2003) tidligere foreslo at hensikten med terrorisme kun var å endre holdninger.

Heterogent fenomen

Noe som vanskeliggjør definisjonen av terrorisme som en enhetlig adferd er det faktum at terrorisme er et relativt heterogent fenomen. Fenomenets heterogenitet kan svekke tiltroen til tanken om at én psykologisk modell kan forklare deltakelse i terroristorganisasjoner i sin helhet. Det finnes mange ulike former for terrorisme. Post (2007) opererer med følgende inndeling (Figur 2):

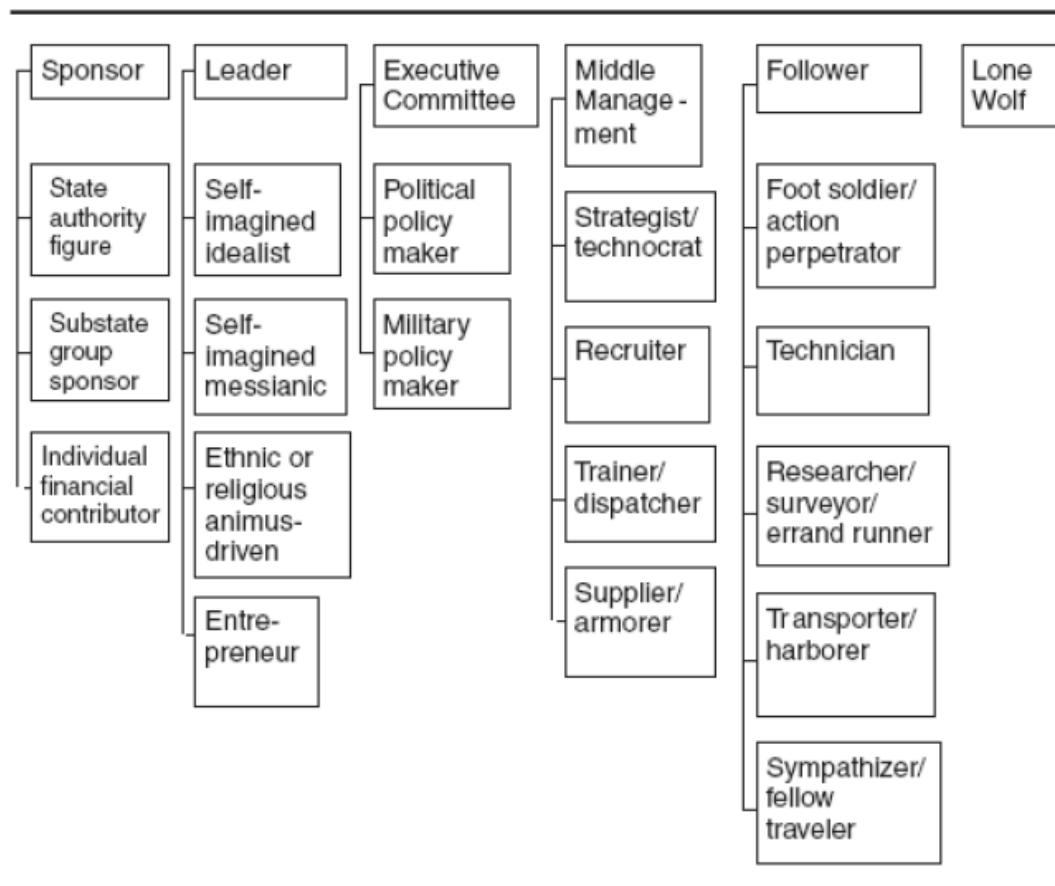

Figur 2: En typologi over ulike former for terrorisme (Post, 2007).

Islamistiske ekstremister er pekt ut av USAs National Counterterrorism Center (2008) som den av de identifiserte¹ terroristtypene som sto for flest dødsfall som en følge av terrorisme i 2007. Hovedfokus i Moghaddams (2005,2006) modell ligger også på forklaring av islamsk terrorisme, som faller under det Post (2007) kaller for religiøs fundamentalistisk terrorisme i figur 2. Post (2005) beskriver religiøs fundamentalistisk

terrorisme som eksempelvis jødiske, muslimske, kristne eller sikhiske grupper med radikale fundamentalistiske ekstremister. Post (2005) mener at et fellestrekk ved denne typen grupper er at lederen av gruppen ses på som en virkelig fortolker av Guds ord, og at destruksjon av fiender her får en hellig betydning. Post (2005) oppgir videre Hizbollah og Al-Qaida som eksempler på religiøse fundamentalistiske terroristgrupper.

Det finnes også en rekke ulike roller innen ulike terroristorganisasjoner (Figur 3), og det er mulig at det er ulike prosesser som fører til at personer får ulike roller innen en terroristorganisasjon. En kan tenke seg at det er ulike faktorer som fører til at personer blir ledere i terroristorganisasjoner til forskjell for fotsoldater eller teknikere.

Figur 3: Ulike roller innen terroristorganisasjoner (Victoroff, 2005).

Psykologiske teorier om terrorisme

Teorier utformet for å forklare terrorisme har som regel ikke lyktes i å skille mellom ulike former for terrorisme og ulike roller innen terroristorganisasjoner, og står derfor i fare for overgeneralisering. Ulike teorier som prøver å forklare terrorisme, kan grovt deles inn i individorienterte og sosialpsykologiske modeller (se Lygre et al., 2008 for en oversikt). Individorienterte modeller kan beskrives som modeller som hovedsakelig fokuserer på egenskaper ved individer eller prosesser innen individet som fører til at det ender opp som terrorist. Et eksempel på en slik teori er Posts (2004) teori om at paranoide forsvarsmekanismer slik som projeksjon er et fremtredende trekk ved terrorister. Sosialpsykologiske modeller kan beskrives som modeller som tar for seg hvordan faktorer i omgivelsene rundt kan påvirke individer til å delta i terroristhandlinger (Lygre et al., 2008). Eksempler på slike teorier er Banduras (1990) teori om selektiv moralsk frigjøring. Det finnes imidlertid en rekke teorier som ikke lar seg kategorisere innenfor en av disse to forklaringsmodellene, nemlig teorien som vektlegger både individets og gruppens påvirkning i forhold til terrorisme (Lygre et al., 2008). Eksempler på slike teorier er rasjonell valgteori, som forklarer terrorisme som et resultat av en bevisst, rasjonell beslutning om å bruke denne typen handlinger for å nå ett sosiopolitisk mål (Crenshaw, 1992). Terrorismefeltet innenfor psykologien er preget av mange forskjellige teorier og lite konsensus i forhold til hvilke av disse teoriene som er mest troverdige eller mest fremtredende innen feltet. Moghaddam (2006) mener at tilgjengelige teorier om terrorisme har en tendens til å utfylle hverandre, fremfor å konkurrere med hverandre.

Moghaddams (2005,2006) "Staircase to terrorism"

Moghaddam (2006) er av den oppfatning at terrorister ikke "fødes", men at de "lages" gjennom en prosess som består av flere ulike psykologiske faktorer eller delprosesser. Modellen hans blir her presentert i meget kondensert form (se Moghaddam, 2006 for en fullverdig beskrivelse av modellen). Moghaddams (2005,2006) modell for det psykologiske grunnlaget for terrorisme kan plasseres sammen med andre forklaringsmodeller som ser på terrorisme som en prosess. En slik prosessmodell kan igjen grupperes under sosialpsykologiske modeller (Lygre et al., 2008), ettersom Moghaddams (2005,2006) modell legger hovedvekt på ulike sosialpsykologiske prosesser. Prosessmodeller for terrorisme ser på fenomenet som et resultat av påvirkning fra en rekke ulike psykologiske faktorer, og modellene kan bestå av ulike trinn, faser eller stadier i prosessen frem mot å delta i terroristhandlinger² (Lygre et al., 2008). Det finnes flere eksempler på slike modeller, for eksempel Sprinzak (1991) og Moghadam (2003). Moghaddam (2006) sier at hans modell er basert på informasjon fra tre kilder, nemlig hans egen erfaring med islamske samfunn, i dybden studier av terrorister i fangenskap og litteratur om terroristers liv, og forskning på gruppe- og intergruppedynamikk. Det er imidlertid ikke oppgitt konkrete referanser i forhold til den faktiske kunnskapen som han forholder seg til.

Moghaddam (2005,2006) forklarer terroristhandlinger som siste trinn i en trapp som blir trangere og trangere, desto lengre opp i trappen en kommer. Dette fungerer som en metafor for at det blir vanskeligere og vanskeligere å velge andre handlingsalternativer enn terrorisme, at det blir færre og færre handlingsalternativer for individet desto lengre oppover i trappen en kommer. Moghaddam (2006) mener at fra terroristenes synspunkt utgjør terrorisme en rasjonell problemløsningsstrategi, i forhold

til den situasjonen disse menneskene er i. Modellen har seks trinn totalt, ett grunntrinn og fem høyere trinn. Moghaddam (2006) tenker seg at modellen hans skal kunne forklare hvordan bestemte samfunnsmessige forhold kan føre til en moral som er støttende i forhold til terrorisme, og som kan kulminere i utføring av terroristhandlinger. Modellen kan sees på som en analogi til klassiske stadieteorier innen psykologien slik som blant annet Piagets modell for kognitiv utvikling (Piaget & Inhelder, 1969) og Kohlbergs modell for moralutvikling (Locke, 1994). Modellen kan ses som en utviklingsmodell som har et utviklingsforløp fra trinn 1 til 2, og fra trinn 2 til 3, og så videre oppover trinn for trinn, til endepunktet på trinn 6. Trappemetaforen innebærer at individet både kan bevege seg oppover og nedover i trappen, men fullføringen av prosessene på ett trinn er både nødvendig og tilstrekkelig for å kunne bevege seg videre oppover til neste trinn i modellen. En kan ikke hoppe over noen trinn i modellen, og det å ende opp på sjette og siste trinn innebærer at en har gått igjennom alle de fem foregående trinnene.

Trinn 1: Psykologisk tolkning av materielle forhold. Det første trinnet i Moghaddams (2005,2006) modell for terrorisme omhandler psykologiske tolkninger av materielle forhold og økende misnøye. Det som er det viktigste på dette trinnet er opplevelsen av rettferdighet eller urettferdighet. Moghaddam (2006) plasserer selv den relative deprivasjonsteorien innenfor dette trinnet i sin modell, og mener at denne blir viktig for å forklare hvorfor personer beveger seg videre i prosessen mot å utføre terroristhandlinger. Moghaddam (2006) beskriver relativ deprivasjon om et resultat av økende forventinger som ikke møtes. I følge han (Moghaddam, 2007) peker psykologisk forskning i retning av at opplevd deprivasjon er en medvirkende faktor til terrorisme, ikke faktisk eller absolutt deprivasjon.

Personer på dette trinnet er motivert for å forbedre sine levevilkår, finne større rettferdighet, og oppnå en tilfredsstillende identitet for seg selv. Sterk sanksjonering av opposisjon og dissens fra styresmaktene gjør imidlertid dette vanskelig (Moghaddam, 2006). En må derfor finne andre måter å uttrykke sin opplevelse av urettferdighet på, enn gjennom demokratiske prosesser (Moghaddam, 2006). Moghaddam (2006) trekker her fram moskeer som et sted for å uttrykke seg, og for å danne en identitet. Religionen gir i denne sammenhengen et politisk forum, og er betydningsfull på grunn av hva den tilbyr i form av muligheten til å uttrykke seg, og muligheten til å danne en identitet, mer enn selve læren (Moghaddam, 2006).

Trinn 2: Oppfattede muligheter for å kjempe mot urettferdig behandling. Trinn 2 i modellen omhandler individers oppfattede muligheter for personlig mobilitet for å forbedre sin situasjon, og deres opplevelse av prosedural rettferdighet³ (Moghaddam, 2005). I følge Moghaddam (2006) er det viktigste trekket med menneskene på dette trinnet at de føler at deres identitet er utilstrekkelig, og at den trues. Dette aspektet kan relateres til det som kalles for "Terror Management Theory" (TMT). Når verdensbildet eller selvtilliten til personer eller grupper trues vil dette, i følge TMT, ødelegge individets beskyttelse mot en overveldende eksistensiell angst. Denne eksistensielle angsten har sin opprinnelse i bevisstheten over egen dødelighet. Individer vil kjempe for å opprettholde sitt eget kulturelle verdensbilde og sin selvtillitt, fordi det nettopp er disse to faktorene som fungerer som en angstbuffer mot den eksistensielle angsten (Cohen, Solomon, Maxfield, Pyszczynski, & Greenberg, 2004). Individet er derfor svært motivert for å forsvare eget verdensbilde og egen selvtillitt. Disse to faktorene er knyttet til hverandre ved at det kulturelle verdenssynet gir individet verdistandarder eller regler for rett og galt, og hva som er viktig i livet (Maxfield et al., 2007). Individet

vil oppleve en følelse av verdi eller selvtillitt, dersom det føler at det etterlever de standarder dets eget verdenssyn setter (Maxfield et al., 2007).

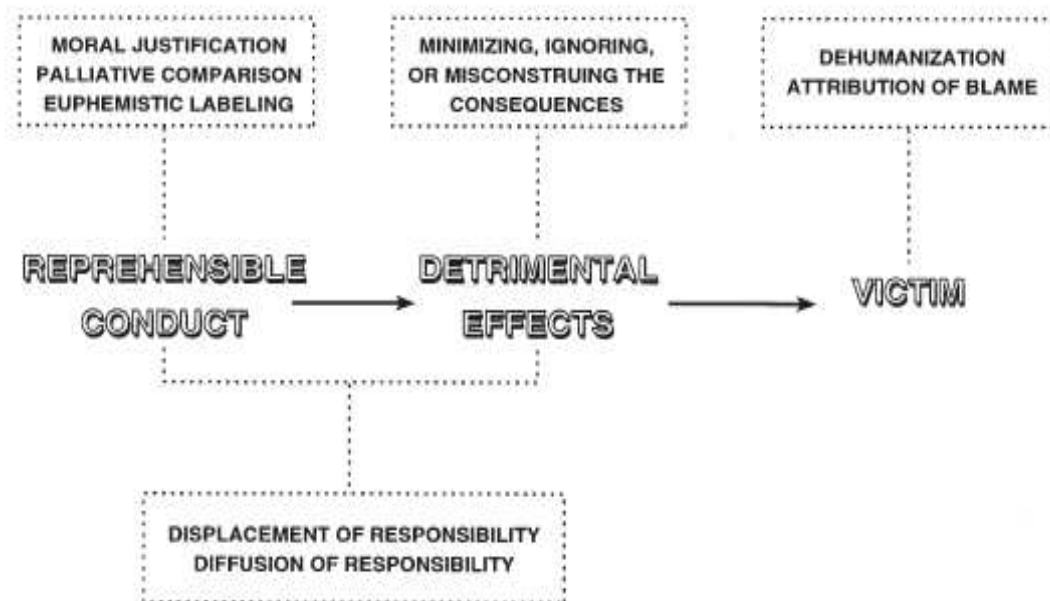
Moghaddam (2006) mener videre at misfornøyde og motiverte medlemmer av non-eliten på dette trinnet vil prøve å bevege seg oppover i samfunnet som følge av økende frustrasjon. Etter gjentatte mislykkede forsøk på sosial mobilitet vil den misfornøyde non-eliten lete etter andre, noen ganger ulovlige, måter å forbedre sin personlige situasjon på (Moghaddam, 2006).⁴ Videre peker Moghaddam (2006) på at når muslimer og andre i Midt-Østen ser de valgmuligheter personer i Vesten har, påvirker dette hvordan de selv tenker på egne rettigheter og plikter. Dersom disse personene ikke opplever at de har noen muligheter for sosial mobilitet eller muligheter for å påvirke beslutningsprosesser i samfunnet, beveger de seg videre til trinn tre, der individet preges av en feilplassering av aggresjon (Moghaddam, 2006).

Opplevelsen av mangelen på påvirkningskraft på dette trinnet kan knyttes til Banduras self-efficacybegrep. Bandura (1997, p. 3) definerer ”self-efficacy” *som troen på ens egen evne til å organisere og utføre handlingsserier for å produsere ønskede mål*. Ettersom Moghaddam (2005,2006) beskriver overgangen mellom trinn 1 og trinn 2 som et resultat av at individet søker måter å forbedre sin situasjon på, kan en også se på dette som en prosess som kan forklares av den rasjonelle valgteorien. I forhold til terrorisme foreslår den rasjonelle valgteorien at terrorisme er et resultat av en bevisst, rasjonell og kalkulert beslutning om å bruke terrorisme som en strategi for å oppnå ett sosiopolitisk mål (Crenshaw, 1992). Det kan da på trinn 2 være snakk om et rasjonelt valg av terrorisme som en strategi for å oppnå en større påvirkningskraft på beslutningsprosesser.

Trinn 3: Feilplassering av aggresjon. Moghaddam (2005) mener at tanken om at noen terroristhandlinger inneholder en eller annen form for feilplassert aggresjon, er velkjent. Feilplassert aggresjon kan defineres som handling med den hensikt å skade andre, utført av en person som føler seg provosert, mot et tredjepartsmål, som ikke er ansvarlig for provokasjonen (Moghaddam, 2006). Gjennom denne feilplasseringen av aggresjon retter individet sitt sinne og sin frustrasjon mot en ytre ”fiende” som oppleves å være ansvarlig for individets dårlige situasjon, men som ikke nødvendigvis er det. Moghaddam (2005,2006) bruker Freuds teoretisering rundt feilplassert aggresjon for å forklare dette. I forhold til terrorisme mener Moghaddam (2005) at feilplassering av aggresjon brukes gjennom anti-amerikanisme, for å unngå kritikk mot styresmaktene i en rekke land i Midt-Østen. Moghaddam (2006) knytter tendensen til feilplassering av aggresjon på et samfunnsnivå til det som han regner som diktaturer, og han mener at lederskikkelser i samfunnet oppfordrer til feilplassering av aggresjon. Dersom en slik feilplassering av aggresjon forekommer, beveger individet seg videre til trinn 4 (Moghaddam, 2005).

Trinn 4: Moralsk forpliktelse til terroristorganisasjonen og moralsk brudd med mainstream. Individet nærmer seg her terroristorganisasjonens moral og rasjonale, og forlater styresmaktens moralske retningslinjer (Moghaddam, 2006). Denne bevegelsen skjer i følge Moghaddam (2005) gjennom isolasjon, tilknytning, hemmelighold og frykt. Prosessen for moralsk tilknytning til terroristorganisasjoner, bygger på behovet for tilhørighet (Moghaddam, 2006). Individet tiltrekkes av terroristorganisasjoner på samme måte som en tiltrekkes av religiøse grupper eller sportslag, nemlig gjennom den følelsen av tilhørighet som disse gruppene tilbyr (Moghaddam, 2006). Når individet her fjerner seg gradvis fra styresmaktens moral, og nærmer seg terroristorganisasjonens

moral kan det være naturlig å undersøke om det eksisterer teorier som kan forklare denne moralske forpliktelsen. Moghaddam (2005,2006) peker også på det han kaller frigjøring fra inhibitoriske mekanismer, mekanismer som hindrer personer fra å skade seg selv og andre. Disse mekanismene og frigjøringen fra dem, kan forklares gjennom Banduras modell for selektiv moralsk frigjøring (1990). Banduras (1990) teori går ut på at prosesser slik som blant annet moralsk rettferdiggjøring og feilplassering av ansvar bidrar til terrorisme ved å bidra til frigjøring fra egne moralske selvsanksjoner knyttet til det å drepe eller skade andre mennesker (Figur 4). Selvsanksjoner bidrar til regulering av inhuman adferd gjennom å bidra til å holde adferd i tråd med indre standarder (Bandura, 1990).

Figur 4: Selektiv moralsk frigjøring som psykologisk mekanisme for voldsbruk (Bandura, 1990).

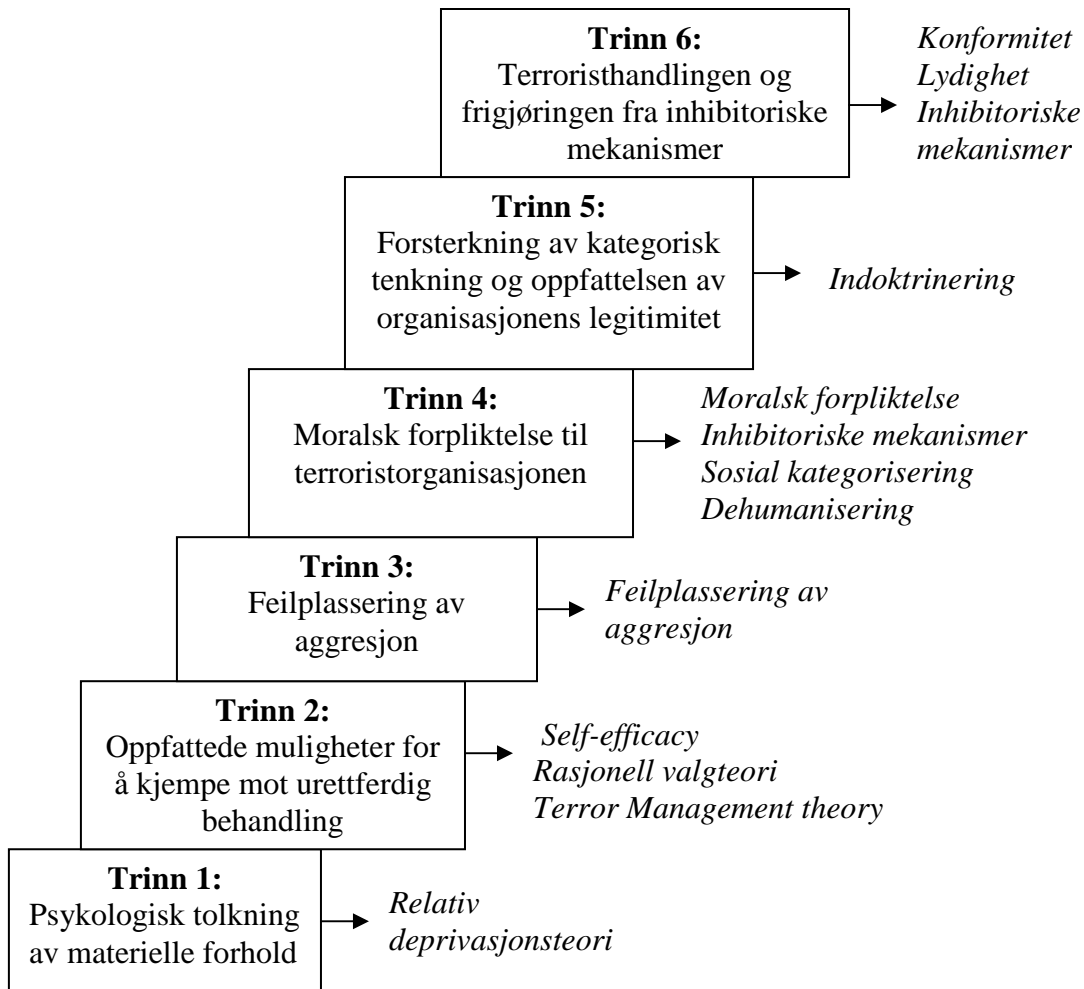
Moghaddam (2006) beskriver også et rigid skille mellom ”oss” og ”dem”, inngruppe og utgruppe, som kanskje kan forklares som sosial kategorisering⁵. En videre nedvurdering av ”dem”, utgruppen, kan kanskje forklares gjennom prosessen dehumanisering⁶.

Trinn 5: Forsterkning av kategorisk tenkning og oppfatning av terroristorganisasjonen som legitim. På dette trinnet skjer det en forsterkning av kategorisk ”oss – mot – dem” - tenkning og individet oppfatter terroristorganisasjonen som legitim (Moghaddam, 2005). I følge Moghaddam (2006) skjer det også en rigid adskillelse mellom individets tenkning knyttet til terroristorganisasjonen, og individets tenkning knyttet til hverdagslivet. Når individet er kommet til dette trinnet i Moghaddams (2006) ”Staircase to Terrorism”, trenes det opp til å fylle en spesialisert rolle i terroristorganisasjonen, basert på egne motivasjoner, talenter, timingen og terroristorganisasjonens behov. Når personer er på vei opp fra femte til sjette trinn har de, i følge Moghaddam (2006), opplevd en videre endring i sin identitet, som en respons på nye sosiale krav i terroristorganisasjonen. Ettersom individet på dette trinnet gradvis overtar terroristgruppens moral og spesialiseres til å innta en spesiell rolle innenfor terroristorganisasjonen, kan det tenkes at det foregår indoktrinering⁷ på dette trinnet. Når individer inngår i spesialisert trening er det viktig for terroristorganisasjoner å sikre seg at de ”investerer” i rett person, og at sjansen for at personen ikke gjennomfører angrepet er minimal. Indoktrinering kan utgjøre en måte for å minimere sjansene for at personen trekker seg fra et planlagt angrep, eller forlater organisasjonen.

Trinn 6: Terroristhandlingen og frigjøringen fra inhibitoriske mekanismer. På det siste trinnet i Moghaddams (2005,2006) modell trenes individer i terroristorganisasjoner til å drepe, gjennom å trenes opp til å unngå inhibitoriske mekanismer som kan komme til å hindre disse individene fra å skade seg selv eller andre. Moghaddam (2005) mener at det er to hovedmekanismer som bidrar til at en kan unngå inhibitoriske mekanismer, slik at en blir i stand til å kunne utføre terrorangrep; sosial kategorisering og psykologisk avstand. Moghaddam (2005) mener at gjennom

kategorisering av ofrene som en fiende og overdrivelse av forskjeller mellom inngruppe og utgruppe, kan terrorister psykologisk distansere seg fra de menneskene som de har tenkt til å skade. Disse mekanismene som Moghaddam (2005) beskriver, kan likne det som Bandura (1990) omtaler som dehumanisering og attribusjon av skyld, som han mener bidrar til selektiv frigjøring fra moralske selvsanksjoner. Moghaddam (2006) plasserer selv teorier om lydighet og konformitet innenfor dette trinnet. Moghaddam (2006) mener at konformitet er relevant i forhold til at terroristorganisasjoner er lik de fleste andre grupper, med tanke på hvordan individets adferd formes av gruppenormer. Han trekker her frem de klassiske studiene til Sherif (1936) og Asch (1956).

På hvert av trinnene tenker Moghaddam (2005,2006) seg at adferden til individet påvirkes av ulike psykologiske prosesser, som han mener representerer nåværende psykologisk kunnskap. Moghaddams (2007) modell er bare tenkt å forklare adferd som omfattes av hans definisjon på terrorisme, og terrorisme utført av islamske terroristorganisasjoner. På grunn av den store mangelen på utført forskning på terrorisme vil denne oppgaven imidlertid ikke bare fokusere på litteratur om islamske terroristorganisasjoner, men heller på forskning på terrorisme og nåværende psykologisk kunnskap generelt. Moghaddam (2005) sier også at modellen hans har den hensikt å organisere nåværende psykologisk kunnskap, og ikke kun organisere kunnskap knyttet til islamske terroristorganisasjoner eller terrorisme. Det finnes altså flere ulike psykologiske prosesser og teorier som kan tenkes å være relevante på de ulike trinnene i Moghaddams (2005,2006) modell (Figur 5).

Figur 5: Illustrasjon av Moghaddams (2005) "Staircase to Terrorism" med tilhørende prosesser og teorier på hvert trinn i modellen⁸.

Oppsummering og problemstillinger

Ettersom Moghaddams (2005,2006) modell er tenkt å være en organiserende metafor for nåværende psykologisk kunnskap på området, blir hovedhensikten for denne oppgaven å undersøke følgende;

1. Foreligger det empirisk evidens for de psykologiske prosessene som Moghaddam (2005,2006) postulerer i sin modell, og kan disse prosessene tenkes å forklare utviklingen av terrorisme?

I og med at det psykologiske terrorismefeltet lider under en mangel på empirisk forskning (Silke, 2001), blir fokus lagt på empirisk evidens fremfor andre typer evidens. Med utgangspunkt i hovedproblemstillingen blir målet å vurdere om Moghaddams (2005,2006) modell kan organisere psykologisk kunnskap på en måte som vil være meningsfull for fremtidig forskning på terrorisme. Dette belyses gjennom følgende underproblemstillinger:

- a. Er det mulig å identifisere en eller flere empirisk evidensbaserte psykologiske prosesser på hvert av trinnene i Moghaddams (2005,2006) modell?
- b. Foreligger det empirisk psykologisk forskning som kan underbygge Moghaddams (2005,2006) antakelse om at bestemte forhold på et trinn vil øke sannsynligheten for at man går videre til neste trinn?
- c. Foreligger det empirisk evidens for at en eller flere av de psykologiske prosessene i Moghaddams (2005,2006) modell i seg selv kan forklare terrorisme?

Problemstilling 1a inkluderes for å undersøke om Moghaddams (2005,2006) modell er baserte på nåværende psykologisk kunnskap, i form av empirisk underbygde psykologiske teorier og prosesser. Problemstilling 1b inkluderes for å vurdere om trappemetaforen er en passende metafor for fenomenet terrorisme, mens problemstilling 1c inkluderes for å undersøke om utviklingen fram mot terrorisme virkelig foregår

trinnvis, eller om det finnes enkeltprosesser innen modellen som alene kan forklare terrorisme.

Metode

Denne oppgaven er en videreføring og utdyping av et tidligere arbeid som gir en oversikt over ulike psykologiske forklaringsmodeller for terrorisme publisert av Lygre, Eid og Larsson i 2008. Videre bygger denne oppgaven på publiserte arbeider av Fathali Moghaddam (2005, 2006, 2007) som beskriver og utdyper hans modell "Staircase to Terrorism", og litteratursøk knyttet til de prosesser som Moghaddam (2005,2006) postulerer på de ulike trinnene i modellen og eventuelle andre aktuelle prosesser. Litteraturen knyttet til Moghaddam er funnet gjennom å søke på søkeordet "Moghaddam" som forfatter i databasene PsychINFO og Web of Science. Litteratur knyttet til de tre underproblemstillingene er funnet gjennom å gjøre søk i de samme elektroniske databasene. Litteratursøkene ble utført i tidsperioden fra 15.12.2008 til 1.4.2009.

Inklusjonskriterier

Søkene er utført med den hensikt å finne empiriske arbeider som omhandler konkrete teorier som er foreslått innen de ulike trinnene i Moghaddams (2005,2006) modell, eller andre etablerte psykologiske teorier som kan forklare prosessene på de ulike trinnene. De aktuelle søkeordene og funnene for hvert trinn i modellen er utførlig beskrevet i Appendiks A (s. 70). Treff i databasene på de aktuelle søkeordene ble gjennomgått i forhold til om de aktuelle artiklene omhandler empiriske studier av de ulike psykologiske prosessene som foreslås på de ulike trinnene. Videre er det gjort søk for å finne artikler som viser eventuelle empirisk demonstrerte sammenhenger mellom

prosessene på de ulike trinnene, som kan forklare overgangene mellom trinnene. Det er også gjort søk i databasene for å undersøke om det eksisterer empiriske sammenhenger mellom terrorisme og de ulike prosessene innen hvert trinn. Vurderingene av artiklene ble tatt på bakgrunn av lesing av sammendraget til artiklene. Ved tvilstilfeller ble artiklene lest i sin helhet, og enkelte artikler ble dermed utelukket etter at de var lest. I forhold til problemstilling 1a er det altså snakk om å inkludere artikler som viser empirisk støtte for de aktuelle psykologiske prosessene på de ulike trinnene i Moghaddams (2005,2006) modell. I forhold til problemstilling 1b inkluderes det artikler som viser empirisk sammenheng mellom prosesser på ett trinn og prosessene på neste trinn. Når det gjelder problemstilling 1c inkluderes empiriske studier som viser en sammenheng mellom terrorisme (eventuelt andre nærliggende begreper) og den aktuelle teorien.

Eksklusjonskriterier

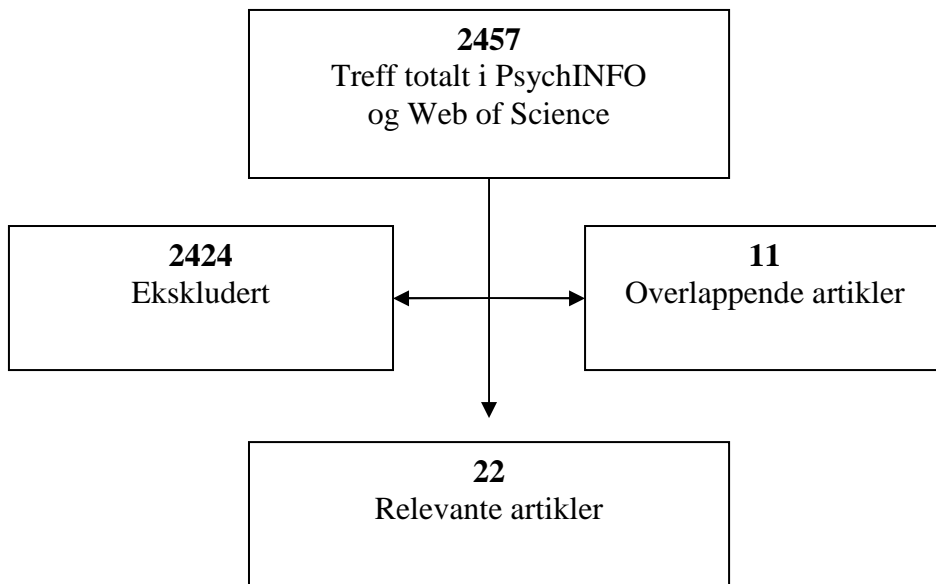
Artikler som ikke var tilgjengelig gjennom UiBs abonnementer er utelatt. Dissertasjoner og bokanmeldelser er utelatt. Teoretiske artikler og bokkapitler er også ekskludert. Artikler på andre språk enn engelsk, norsk, dansk eller svensk er utelatt. Teorier der det ikke er funnet empiriske studier som viser sammenheng mellom teorien og terrorisme (og/eller vold eller kollektiv handling) er utelukket fra resultatdelen, men søket etter disse artiklene er oppgitt i søkeinformasjonen i Appendiks A.

Prosedyre for søk

Prosedyren for søkene foregikk ved at søkene etter artikler ble utført i databasene PsychINFO og Web of Science, i kronologisk rekkefølge etter trinn og tilhørende prosesser eller teorier, fra trinn 1 til trinn 6. Funnene på hvert trinn ble så

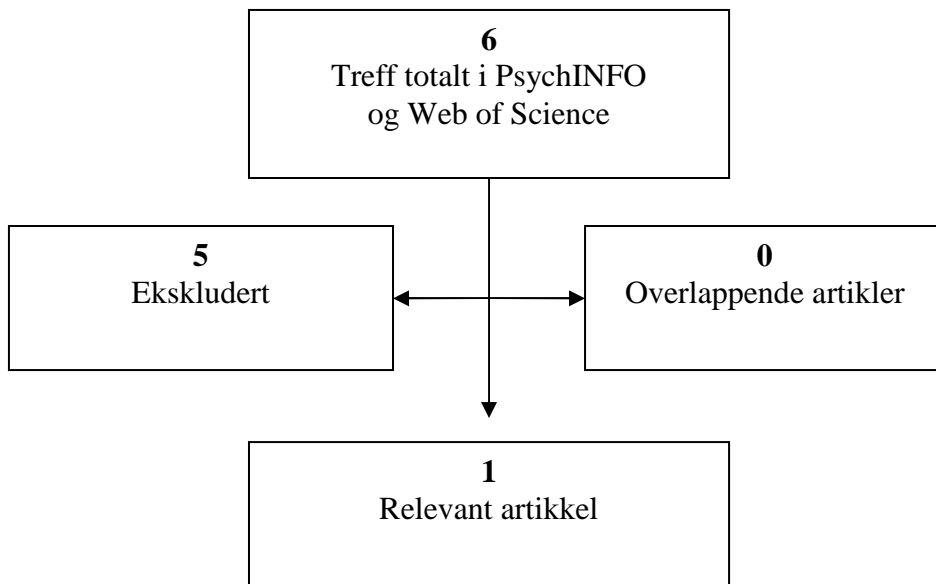
organisert i mapper på datamaskinen etter hvilket trinn de tilhørte, og videre i forhold til hvilken teori eller prosess de tok for seg. Dokumentene ble lagret i sin helhet. Når søket var gjennomført for alle prosesser eller teorier på alle trinnene i modellen, ble artiklene gjennomgått igjen i kronologisk rekkefølge fra trinn 1 til trinn 6. Artiklene ble da lest i sin helhet, og resultatene ble notert og er videre presentert i resultatdelen.

Søkene etter artikler som viser empirisk støtte for aktuelle psykologiske prosesser eller psykologiske teorier på de ulike trinnene ble gjort ut fra om det eksisterte litteraturgjennomganger på emnet. Dersom det eksisterte litteraturgjennomganger på emnet, ble den nyeste av disse plukket ut. Dersom det ikke gjorde det ble det søkt på artikler som viser empirisk forskning på den aktuelle prosessen eller teorien mellom 1999 og 2009. Dersom dette ikke gav noen funn, ble det søkt etter empirisk forskning på de aktuelle prosessene i hele tidsperiodene som de aktuelle databasene, PsychINFO og Web of Science, dekker. Søkene etter artikler som tar for seg det empiriske grunnlaget for prosessene på de ulike trinnene i Moghaddams (2005,2006) modell gav totalt 2457 treff kombinert i databasene PsychINFO og Web of Science. Av disse totalt 2457 var 11 av de relevante artiklene overlappende, det vil si at det var snakk om identiske artikler i PsychINFO og Web of Science. Videre var 2424 artikler enten ikke relevante for problemstilling 1a, eller utilgjengelig. 22 av artiklene ble vurdert som relevante i forhold til at de viste empiriske utprøvinger av de aktuelle prosessene, og de var også tilgjengelige (Figur 6).

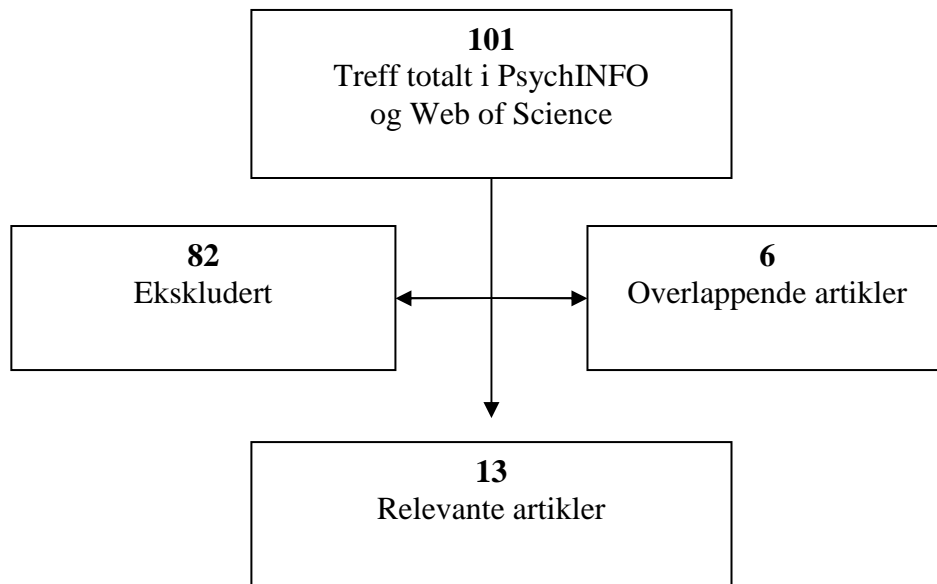
Figur 6: Seleksjon av litteratur til problemstilling 1a.

I forhold til å søke etter artikler som viser empirisk støtte for overgangene mellom de ulike trinnene er det gjort søk på alle kombinasjoner mellom psykologiske prosesser på ett trinn og de psykologiske prosessene på påfølgende trinn. Søkene gav totalt 6 treff i PsychINFO og Web of Science kombinert. Av disse var det kun én av artiklene som var relevant i forhold til empiriske utprøvinger av prosesser på ett trinn i forhold til prosessene på neste trinn. De resterende 5 artiklene ble derfor ekskludert (Figur 7).

Figur 7: Seleksjon av litteratur til problemstilling 1b.

Søk knyttet til problemstilling 1c ble gjort ved at det ble søkt etter artikler som viste empiriske sammenhenger mellom aktuelle teorier eller prosesser og terrorisme. Dersom det ikke eksisterte mer enn 1 artikkel som demonstrerer en sammenheng mellom den aktuelle teorien og terrorisme, er det gjort søk med beslektede søkeord, som ”collective action” som er ment å erstatte terrorisme, og se om det eksisterer sammenhenger mellom de aktuelle teoriene og begreper som muligens er beslektet med terrorisme. Dette er gjort fordi det psykologiske studiet av terrorisme generelt preges av lite empirisk forskning (Silke, 2001). Totalt gav litteratursøkene i denne oppgaven 101 treff i databasene PsychINFO og Web of Science (Figur 8). På bakgrunn av oppgavens inklusjons- og eksklusjonskriterier ble 82 av disse artiklene ekskludert. 6 av de relevante artiklene var overlappende i den forstand at det var de samme artiklene som kom fram i både PsychINFO og Web of Science. Totalt endte litteraturutvalget med 13 artikler som var relevante for problemstilling 1c.

Figur 8: Seleksjon av litteratur til problemstilling 1c.

Resultat

I fortsettelsen presenteres resultatene av litteratursøkene på de ulike trinnene i Moghaddams (2005,2006) modell i kronologisk rekkefølge. Under de ulike trinnene presenteres aktuelle psykologiske forklaringsmodeller for prosessene på de ulike trinnene, og en kort gjennomgang av deres empiriske status.

Trinn 1: Relativ deprivasjonsteori

Den relative deprivasjonsteorien foreslår at opplevelsen av deprivasjon kommer fra forskjeller mellom forventninger om oppnåelse og faktisk oppnåelse av mål (Niens & Carins, 2003). Dette kan gjelde både personlige og samfunnsmessige mål. Når disse forskjellene opptrer i forbindelse med sosiopolitiske mål, kan dette utgjøre et grunnlag for deltakelse i kollektiv vold (Lia & Skjølberg, 2004). Det skilles mellom to ulike typer deprivasjon; egoistisk og fraternal (Walker & Smith, 2002). Egoistisk deprivasjon er

når individer føler seg deprivert på grunn av deres posisjon i forhold til andre individer innen en gruppe (Moghaddam, 2007). Fraternal deprivasjon, eller det Grant og Brown (1995) kaller for kollektiv relativ deprivasjon, er relativ deprivasjon på grunn av endringer i gruppens posisjon i samfunnet i forhold til andre grupper (Moghaddam, 2006). Forskning viser at de som opplever fraternal deprivasjon har større sjanse for å delta i kollektiv handling for å prøve å endre sin situasjon (Moghaddam, 2006; Niens & Carins, 2003; Smith & Ortiz, 2002), og at denne typen deprivasjon kan føre til utgruppe fiendtlighet (Brown, 1995). Et gruppemedlem deltar i kollektiv handling dersom hun eller han handler som en representant for gruppen, og der handlingen er rettet mot å forbedre forholdene for gruppen som helhet (Wright & Tropp, 2002).

Generell empirisk støtte

Relativ deprivasjonsteori. Van Zomeren, Postmes og Spears (2008) har i sin artikkel utført en meta-analyse som har syntetisert 182 effekter av blant annet oppfattet urettferdighet på kollektiv handling. Denne syntetiseringen viste at oppfattet urettferdighet har en middels effektstørrelse⁹ på kollektiv handling¹⁰ (Zomeren et al., 2008). Effekten på kollektiv handling varierte imidlertid fra $r = -.28$ til $r = .73$ (Zomeren et al., 2008). En tidligere litteraturgjennomgang utført av Gurney og Tierney (1982) konkluderer med at relativ deprivasjonsteori er rammet av så mange alvorlige konseptuelle, teoretiske og empiriske svakheter at den som teori ikke er nyttig for å redegjøre for fremveksten og utviklingen av sosiale bevegelser (Gurney & Tierney, 1982). Videre mener de at empirisk forskning ikke støtter påstanden om at relativ deprivasjon er en årsak til sosiale bevegelser (Gurney & Tierney, 1982).

Empirisk støtte i forhold til terrorisme

Relativ deprivasjonsteori. Det finnes ikke empirisk evidens som knytter den relative deprivasjonsteorien direkte til terrorisme, men det er gjort noen studier som tester forholdet mellom teorien og en rekke fenomener som kan være beslektet med terrorisme, slik som kollektiv handling (Grant & Brown, 1995) og militante sosiopolitiske holdninger (Guimond & Dubé-Simard, 1983). Guimond og Dubé-Simard (1983) har testet hvilken betydning relativ deprivasjon har for militante sosiopolitiske holdninger. I følge forfatterne (Guimond & Dubé-Simard, 1983) viste deres studie at følelsen av fraternal relativ deprivasjon var knyttet til en global indeks for nasjonalisme ($r = .33$). Grant og Brown (1995) har testet den relative deprivasjonsteorien empirisk på 238 kvinnelige studenter i forhold til kollektiv handling. I følge Grant og Brown (1995) førte en manipulasjon ment å føre til opplevelsen av relativ deprivasjon til økte hensikter om å delta i non-normativ adferd mot den gruppen kvinnene følte seg relativt deprivert i forhold til. Eksempler på non-normativ adferd ble beskrevet av Grant og Brown (1995) som det å gi medlemmer av den andre gruppen en ”kald skulder” ved neste møte.

Trinnkonklusjon

Litteraturen knyttet til relativ deprivasjonsteori er delt i forhold til støtte av teorien. Gurney og Tierney (1982) mener at relativ deprivasjonsteori ikke er nyttig i forhold til å redegjøre for utviklingen av sosiale bevegelser, men Van Zomeren, Postmes og Spears (2008) mener å vise at relativ deprivasjon påvirker kollektiv handling. Det finnes ikke empirisk evidens som knytter den relative deprivasjonsteorien direkte til terrorisme.

Overgang fra trinn 1 til trinn 2

Relativ deprivasjonsteori og self-efficacy

Litteratursøkene i denne oppgaven fant én studie som har undersøkt en mulig sammenheng mellom relativ deprivasjon og self-efficacy (Birt & Dion, 1987). Denne studien undersøkte effekten av relativ deprivasjon hos 74 mannlige og kvinnelige homoseksuelle mellom 20 og 29 år, og resultatene viste at relativ deprivasjon var den største predikatoren for støtte for militante handlinger, nedsatt opplevelse av kontroll (efficacy) og nedsatt tilfredshet.

Relativ deprivasjonsteori og rasjonell valgteori

I forhold til en eventuell sammenheng mellom relativ deprivasjonsteori og den rasjonelle valgteorien, sammenlikner de fleste artiklene som ble funnet de to teoriene (Pratt & Cullen, 2005; Schmid, 1992), fremfor å undersøke et eventuelt forhold mellom de to. Det er derfor ikke funnet noen artikler som gjør rede for et forhold mellom de to teoriene.

Relativ deprivasjonsteori og Terror Management Theory

Det er ikke funnet noen artikler som beskriver et forhold mellom relativ deprivasjonsteori og Terror Management Theory.

Trinn 2: Self-efficacy, rasjonell valgteori og Terror Management Theory

Generell empirisk støtte

Self-efficacy. Det er utført mange litteraturgjennomganger av self-efficacy-litteraturen i forhold til innvirkning på ulike lidelser (Hadidi, Treat-Jacobson, & Lindquist, 2009), prestasjoner (Martin & Dowson, 2009) og situasjoner (Hannah &

Lester, 2009). Jacelon (2007) har utført en selektiv gjennomgang av litteraturen knyttet til oppfattet kontroll (deriblant self-efficacy) i forhold til eldre voksne.

Litteraturgjennomgangen omfatter 20 artikler på emnet fra 1995 til 2005, og konkluderer med at høy oppfattet kontroll (self-efficacy) er viktig for velvære hos eldre voksne. Dette er til tross for mangel på enighet i forhold til teoretisk grunnlag og varians i forhold til definisjonen av oppfattet kontroll.

Rasjonell valgteori. Hechter og Kanazawa (1997) har gått igjennom et utvalg av studier som gir empirisk støtte for rasjonell valgteori, og konkluderer med at teorien er relevant i forhold til politikk, arbeidsmarked, formelle organisasjoner, kriminologi, familie, kjønn og religion.

Terror Management Theory (TMT). TMT som teori har oppnådd empirisk støtte i mer enn 350 publiserte eksperimenter i 17 land (Pyszczynski, Rothschild, & Abdollahi, 2008). Disse studiene har vist at tanker om egen død påvirker menneskelige aktiviteter slik som prososial adferd, aggresjon, streben etter selvtillitt, seksuelle holdninger, risikotaking og nære relasjoner (Cohen et al., 2004). I en litteraturgjennomgang av Pyszczynski, Rothschild og Abdollahi (2008) konkluderes det med at ett av de mest konsistente funnene som respons til påminnelse av mortalitet, er økt støtte for inngruppe, sammen med en aggressiv politikk mot truende utgrupper. Denne litteraturgjennomgangen er også relevant i forhold til teoriens relasjon til terrorisme.

Empirisk støtte i forhold til terrorisme

Self-efficacy. Det er ikke funnet noen artikler som støtter et forhold mellom self-efficacy og terrorisme.

Rasjonell valgteori. Rasjonell valgteori er brukt for å forklare terroristenes valg av fordeling av ressurser (Anderton & Carter, 2006) og måladferd (Anderton & Carter, 2005), men ingen studier har vist et direkte forhold mellom den rasjonelle valgteorien og deltakelse i terroristorganisasjoner. Studier har imidlertid vist at den rasjonelle valgteorien kan forklare deltakelse i abortaktivisme (både for og mot abort) (Gross, 1995). Dette gjaldt spesielt abortaktivisme med en militant modus operandi (Gross, 1995). Forskning har også vist at den rasjonelle valgteorien er delvis relevant i forhold til politisk deltakelse (Whiteley, 1995).

Terror Management Theory. Miller og Landau (2005) mener at TMT er relevant som en forklaring på terrorisme fordi den kan bidra til forståelsen av hvor sterkt motivert noen fundamentalistiske grupper vil være for å kjempe for sine idealer. Miller og Landau (2005) mener at motivasjonen for å delta i terrorisme delvis stammer fra behovet for å forsvare sitt eget verdenssyn og behovet for å oppfatte seg selv som en som oppfyller de standarder som verdenssynet setter. Det er ikke gjort empiriske studier på noen direkte sammenheng mellom TMT og terrorisme, men det er gjort en rekke studier som viser at tanker om ens egen død kan påvirke valg av politiske ledere (Greenberg et al., 1990; Rosenblatt, Greenberg, Solomon, Pyszczynski, & Lyon, 1989), øke inngruppe bias (Arndt, Greenberg, Schimel, Pyszczynski, & Solomon, 2002), skape og øke fordommer, nasjonalisme, aggresjon, stereotypisk tenking (Schimel et al., 1999) og øke politisk konservatisme (Jost, Glaser, Kruglanski, & Sulloway, 2003). Disse forskningsfunnene tar TMT - teoretikere til inntekt for at tanker om egen dødelighet kan ha en rolle innenfor terrorisme.

Trinnkonklusjon

I forhold til trinn 2 er de foreslåtte teoriene om self-efficacy, rasjonell valgteori og TMT godt underbygget av empirisk forskning på flere ulike områder, og teorienes plass i psykologisk forskning er tilsynelatende godt etablert. Ingen av disse teoriene har blitt testet empirisk i forhold til terrorisme. Rasjonell valgteori er imidlertid blitt brukt for å forklare terroristers fordeling av ressurser (Anderton & Carter, 2006) og valg av måladferd (Anderton & Carter, 2005). Teorien har også blitt testet i forhold til mulige beslektede begreper slik som aktivisme (Gross, 1995). TMT har også blitt testet empirisk i forhold til begreper som kan være relevante i forhold til terrorisme, blant annet nasjonalisme (Schimel et al., 1999) og inngruppebias (Arndt et al., 2002).

Overgang fra trinn 2 til trinn 3

Den sentrale prosessen på trinn 3 er feilplassering av aggresjon. Det har ikke lyktes å finne noen artikler som tar for seg et eventuelt forhold mellom feilplassering av aggresjon og henholdsvis self-efficacy, rasjonell valgteori eller TMT.

Trinn 3: Feilplassering av aggresjon

Generell empirisk støtte

Feilplassering av aggresjon. Det har ikke lyktes å finne litteraturgjennomganger av forskningen på feilplassering av aggresjon, men det eksisterer en rekke enkeltstudier av feilplassering av aggresjon som er tilgjengelige. Disse studiene viser at fordomsfulle mennesker har en tendens til å ty til feilplassering av aggresjon når de blir frustrert (Berkowitz, 1959). Videre har det vist seg at personer som fornærmes av eksperimentatoren i et forsøk følgelig gir strengere straffer i fiktive straffesaker (Kaufmann & Feshbach, 1963). Det har også vist seg at aggressive

tendenser som ikke kan uttrykkes mot den som har utløst disse tendensene, feilpasseres og rettes mot en annen person (Lindzey, 1950). Dette er imidlertid funn som det også stilles spørsmålstegn ved, ettersom enkelte studier ikke har lyktes i å demonstrere feilplassering av aggresjon (e. g. (Stagner & Congdon, 1955)).

Empirisk støtte i forhold til terrorisme

Feilplassering av aggresjon. Litteratursøkene utført i forbindelse med denne oppgaven gav ingen relevante artikler i forhold til feilplassering av aggresjon og terrorisme eller kollektiv handling.

Trinnkonklusjon

Feilplassering av aggresjon som Moghaddam (2005,2006) foreslår på trinn 3 støttes av forskning, men det eksisterer også forskning som ikke har lyktes i å vise feilplassering av aggresjon (Stagner & Congdon, 1955). Forskningen på feilplassering av aggresjon i denne litteraturgjennomgangen kommer fra 1950- og 1960-tallet. Det er ikke funnet forskning som viser et forhold mellom feilplassering av aggresjon og terrorisme, eller andre beslektede fenomener.

Overgang fra trinn 3 til trinn 4

I forhold til feilplassering av aggresjon og prosessene som foregår på trinn 4, er det ikke funnet artikler som demonstrerer empiriske sammenhenger. Dette gjelder eventuelle forhold mellom feilplassering av aggresjon og moralsk forpliktelse, inhibitoriske mekanismer, sosial kategorisering eller dehumanisering.

Trinn 4: Moralsk forpliktelse, inhibitoriske mekanismer, sosial kategorisering og dehumanisering

Generell empirisk støtte

Moralsk forpliktelse. I forhold til moralsk forpliktelse til terroristorganisasjonen har det ikke lyktes å finne artikler som tar for seg empirisk utprøving av moralsk forpliktelse til grupper.

Inhibitoriske mekanismer. Banduras teori om selektiv moralsk frigjøring (1990) har blitt testet i forhold til moralsk frigjøring knyttet til henrettelsesprosessen i amerikanske fengsler. Osofsky, Bandura og Zimbardo (2005) utførte en studie på personell i amerikanske fengsler, som viste at personell som var nærmest henrettelsesprosessen, altså de som praktisk utførte henrettelsene, viste det høyeste nivået av moralsk, sosial og økonomisk rettferdiggjøring, benekting av personlig ansvar og dehumanisering av de som skulle henrettes. Dette var til forskjell fra andre som var involvert i henrettelsesprosessen på andre måter, slik som støtteteam til den dødsdømte og fengselsvakter. McAlister, Bandura og Owen (2006) har også undersøkt forholdet mellom frigjøring fra moralske selvsanksjoner og støtte for militær maktbruk før og etter 11. september 2001. Denne analysen viste at frigjøring fra moralske selvsanksjoner for bruk av dødelige midler redegjør for en signifikant del av variansen i støtte for bruk av militær makt mot antatte tilholdssteder for terrorister (McAlister et al., 2006). Videre viste resultatene at terrorangrepene den 11. september 2001 førte til en signifikant økning i frigjøring fra moralske selvsanksjoner knyttet til støtte for militær maktbruk (McAlister et al., 2006).

Sosial kategorisering. Det rigide inndelingen av verden i ”oss” mot ”dem” kan tyde på at sosial kategorisering har en rolle innenfor dette trinnet i Moghaddams

(2005,2006) modell. Hewstone, Rubin og Willis (2002) har laget en sammenfatning av litteraturen om bias til fordel for inngruppen på bekostning av utgruppen. De konkluderer med at sosial kategorisering bidrar til de mest ekstreme formene for intergruppebias, altså skjevheter i vurderingen av utgrupper i forhold til inngrupper (Hewstone, Rubin, & Willis, 2002). Det er nettopp en slik skjevhet som Moghaddam (2005,2006) beskriver på dette trinnet.

Dehumanisering. Tendensen til å tilskrive utgruppemedlemmer færre menneskelige egenskaper og inngruppen flere, er dokumentert i flere empiriske studier (Bocato, Capozza, Falvo, & Durante, 2008; Demoulin et al., 2009; Demoulin, Saroglou, & Van Pachterbeke, 2008; Haslam, Kashima, Loughnan, Shi, & Suitner, 2008; Viki & Calitri, 2008). Haslam (2006) trekker i sin litteraturgjennomgang av materiale knyttet til dehumanisering, fram sosial kategorisering som en medvirkende faktor til dehumanisering. Det er mulig at dehumanisering eller infrahumanisering kan forklare den nedvurderingen av utgruppen som Moghaddam (2005,2006) beskriver på dette trinnet. Infrahumanisering kan sies å være en form for dehumanisering som beskriver en tendens til å attribuere flere menneskelige, sekundære emosjoner til sin egen inngruppe i forhold til utgruppen. Haslam (2006) tar for seg både dehumanisering og infrahumanisering i sin sammenfatning av teorier og forskning på dehumanisering. Forskning på infrahumanisering har vist at personer aktivt unngår å tilskrive utgruppemedlemmer menneskelige, sekundære emosjoner, og at de avskriver evidens på at utgruppemedlemmer opplever slike emosjoner (Haslam, 2006). Haslam, Loughnan, Kashima og Bain (2008) har gjennomgått forskning som er utført på dehumanisering, og konkluderer med at det er utført lite forskning på kognitive og motivasjonelle prosesser som fører til dehumanisering, former for adferdslige forklaringer og sosiale

forhold som er assosiert med det, og adferdslige konsekvenser. Mesteparten av forskningen knyttet til dehumanisering har vært begrenset til persepsjoner av nasjonale eller etniske grupper (Haslam, Loughnan et al., 2008), et felt som kan være relevant i forhold til terrorisme. Videre er det forsket lite på individuelle egenskaper som kan føre til dehumanisering (Haslam, Loughnan et al., 2008). Dehumanisering har imidlertid vist seg konsistent gjennom forskning innen flere kulturer, og i forhold til flere grupper (Haslam, Loughnan et al., 2008).

Empirisk støtte i forhold til terrorisme

Inhibitoriske mekanismer. Banduras teori (1990) er ikke blitt testet empirisk i forhold til terrorister (Lygre et al., 2008), men Bandura (1990) selv mener at modellen hans kan brukes for å forklare terrorisme. Forskning på mulige relevante prosesser som henrettelse (Osofsky, Bandura, & Zimbardo, 2005) og støtte til militær maktbruk (McAlister et al., 2006) er presentert under generell empirisk støtte.

Sosial kategorisering. I forhold til sosial kategorisering og terrorisme foreslår Hayes, Niccolls, Masuda og Rye (2002) at fordommer¹¹, som oppstår blant annet gjennom sosial kategorisering, er en av de psykologiske prosessene som fører til terrorisme. Denne påstanden er imidlertid ikke basert på empiriske undersøkelser av hva som fører til terrorisme, men brukes her som et utgangspunkt for å presentere forskning som kan bidra til å redusere fordommer (Hayes et al., 2002). Hayes et al. (2002) trekker også inn dehumanisering som en annen prosess som bidrar til utviklingen av fordommer.

Dehumanisering. Litteraturen som tar for seg en eventuell sammenheng mellom terrorisme og dehumanisering er delvis overlappende med litteraturen som tar for seg Banduras (1990) teori om selektiv moralsk frigjøring (Bandura, 1990; McAlister et al.,

2006). Bandura (1990) beskriver dehumanisering av fienden som en del av prosessen som fører til selektiv moralsk frigjøring fra selvsanksjoner, en prosess som kan føre til at mennesker blir i stand til å skade seg selv og andre. I tillegg undersøker Kernberg (2003) i sin artikkel hvordan dehumaniseringsprosessen er relatert til fundamentalistiske ideologier. Kernberg (2003) referer her til forskning på tyske konsentrasjonsleirvakter under 2. verdenskrig, og baserer seg dermed ikke på empirisk forskning i forhold til terrorisme.

Trinnkonklusjon

I forhold til prosessene på trinn 4 finnes det empirisk evidens som støtter Banduras (1990) teori om selektiv moralsk frigjøring (McAlister et al., 2006; Osofsky et al., 2005), sosial kategorisering (Hewstone et al., 2002) og dehumanisering (Haslam, 2006). De foreslåtte prosessene på dette trinnet har imidlertid ikke blitt testet empirisk i forhold til terrorisme.

Overgangen mellom trinn 4 og trinn 5

Indoktrinering og moralsk forpliktelse, inhibitoriske mekanismer/selektiv moralsk frigjøring, sosial kategorisering eller dehumanisering

Det har ikke, gjennom disse litteratursøkene, lyktes å finne litteratur som tar for seg et eventuelt forhold mellom indoktrinering og moralsk forpliktelse, inhibitoriske mekanismer/selektiv moralsk frigjøring, sosial kategorisering eller dehumanisering.

Trinn 5: Indoktrinering

Generell empirisk støtte

Indoktrinering. Mumford et al. (2008) har utført en historisk basert innholdsanalyse for å identifisere kritiske variabler som bidrar til voldelig adferd i ideologiske og ikke-ideologiske grupper. Diskriminante analyser viste at voldelige ideologiske grupper skilte seg fra sammenliknbare grupper med tanke på lederekstremisme, grupperettferdiggjøring, organisatorisk indoktrinering og miljømessige konflikter. I følge Mumford et al. (2008) var det større sjanse for at voldelige ideologiske grupper deltok i indoktrinering enn andre grupper. Det er også utført litteraturgjennomganger av empiriske studier som undersøker indoktrinering i forhold til selvmordsterrorisme.

Empirisk støtte i forhold til terrorisme

Indoktrinering. Townsend (2007) har utført en sammenfatning av data fra fem publiserte empiriske studier om potensielle selvmordsbombere, eller familie eller venner til avdøde terrorister. På bakgrunn av denne litteraturgjennomgangen skriver Townsend (2007) at indoktrinering forekommer når en person er blitt valgt ut til et selvmordsangrep. Indoktrineringen har da den hensikt å styrke motivasjonen for å utføre angrepet, og forhindre at angrepet blir mislykket (Townsend, 2007). Indoktrineringen kan ha religiøst eller nasjonalistisk tema (Townsend, 2007). Grimland, Apter og Kerkhof (2006) har også utført en gjennomgang av litteraturen knyttet til selvmordsbombing, og de peker på indoktrinering som en avgjørende faktor i forhold til dette fenomenet. Denne gjennomgangen er basert på annen litteratur en Townsends (2007) gjennomgang. I følge Grimland, Apter og Kerkhof (2006) er kortvarig

indoktrinering brukt innen alle palestinske grupper som driver med selvmordsbombing. Dette kan være i form av intense spirituelle oppgaver, isolasjon og farveltaler fra fremstående gruppe-medlemmer (Grimland et al., 2006). Det er imidlertid uklart hvilken metode for litteratursøk, og litteraturutvalg som er blitt brukt i denne gjennomgangen.

Trinnkonklusjon

Indoktrinering er studert i forhold til voldelige og ikke-voldelige ideologiske grupper (Mumford et al., 2008), og det er utført en rekke litteraturgjennomganger som tar for seg litteratur som knytter indoktrinering til selvmordsterrorisme (Grimland et al., 2006; Townsend, 2007).

Overgang mellom trinn 5 og 6

Indoktrinering og lydighet, konformitet eller inhibitoriske mekanismer

Det har ikke lyktes å finne litteratur som tar for seg et eventuelt forhold mellom indoktrinering og lydighet, konformitet eller inhibitoriske mekanismer.

Trinn 6: Konformitet, lydighet og inhibitoriske mekanismer

Generell empirisk støtte

Konformitet. Bond (2005) har gått gjennom teori og forskning knyttet til forholdet mellom gruppestørrelse og konformitet. Han har også utført en meta-analyse av 125 konformitetsstudier som er utført etter Aschs klassiske design (Bond, 2005). Han konkluderer med at forholdet mellom gruppestørrelse og konformitet varierer i forhold til om responsen i en oppgave er privat eller offentlig, og i forhold til hvilket forskningsparadigme som brukes (Bond, 2005). Cialdini og Goldstein (2004) tar for seg sosial påvirkningslitteratur knyttet til forskning på sosial påvirkning utført mellom 1997

og 2002. Cialdini og Goldstein (2004) trekker ut tre hovedmotivasjoner for konformitet; nøyaktighet, tilhørighet og opprettholdelse av et positivt selvkonsept. Bond og Smith (1996) har også utført en litteraturgjennomgang i forhold til konformitet og kultur. Denne gjennomgangen konkluderer med at konformitet i utvalg fra USA har gått ned, og at kollektivistiske land viser høyere konformitet enn individualistiske land.

Lydighet. Cialdini og Goldstein (2004) tar også for seg forskning på lydighet, og trekker fram en rekke studier som har undersøkt lydighet i en organisasjonssetting. Forfatterne (Cialdini & Goldstein, 2004) peker imidlertid på at kun et fåtall av studiene av lydighet bruker eksperimentelle design, og adferdslige avhengige mål. Cialdini og Goldstein (2004) mener at lydighet, på samme måte som andre påvirkningsmåter, er relatert til de tre hovedmotivene nøyaktighet, tilhørighet og opprettholdelse av et positivt selvkonsept. Blass (1991) har utført en litteraturgjennomgang av forskning på lydighet ved bruk av Milgram – paradigmet. Han konkluderer med at evidens for situasjonelle determinanter for lydighet er mindre klart enn tidligere antatt, og at personlighetstrekk kan predikere lydighet. Blass (1991) mener dermed at lydighet er en funksjon av både personlighetsvariabler og situasjonelle determinanter. Funn knyttet til Banduras teori (1990) om selektiv moralsk frigjøring er presentert under trinn 4 i resultatdelen.

Empirisk støtte i forhold til terrorisme

Konformitet, lydighet og inhibitoriske mekanismer. Litteratursøkene som er gjort i forbindelse med denne oppgaven har ikke resultert i litteratur som tar for seg et eventuelt empirisk forhold mellom lydighet eller konformitet og terrorisme eller kollektiv handling. Funn knyttet til Banduras teori er plassert under trinn 4.

Trinnkonklusjon

Det er gjort mye forskning på lydighet og konformitet, og disse fenomenene er godt etablert innen sosialpsykologien. Det finnes også empirisk evidens som støtter Banduras (1990) teori om selektiv moralsk frigjøring. Verken lydighet, konformitet eller selektiv moralsk frigjøring har vist seg å være empirisk relatert til terrorisme.

Følgende tabell (Tabell 1) sammenfatter resultatene av litteratursøkene som er utført i forbindelse med denne oppgaven

Tabell 1: *Sammenfatning av resultat av litteratursøk.*

		Problemstillinger		
		1a: Psykologiske prosesser støttet av empirisk evidens	1b: Empirisk evidens for overgangen mellom trinnene	1c: Empirisk evidens for relasjon til terrorisme
Trinn	Prosesser			
1: Psykologisk tolkning av materielle forhold	<i>Relativ deprivasjonsteori</i>	+++	+	-
2: Oppfattede muligheter for å kjempe mot urettferdig behandling	<i>Self-efficacy</i>	+++	-	-
	<i>Rasjonell valgteori</i>	+++	-	-
	<i>Terror Management Theory</i>	+++	-	-
3: Feilplassering av aggresjon	<i>Feilplassering av aggresjon</i>	+	-	-
4: Moralsk forpliktelse til terroristorganisasjonen	<i>Moralsk forpliktelse</i>	-	-	-
	<i>Inhibitoriske mekanismer</i>	++	-	-
	<i>Sosial kategorisering</i>	+++	-	-
	<i>Dehumanisering</i>	+++	-	-
5: Forsterkning av kategorisk tenkning og oppfattelsen av terroristorganisasjonens legitimitet	<i>Indoktrinering</i>	+++	-	+++
6: Terroristhandlingen og frigjøringen fra inhibitoriske mekanismer	<i>Konformitet</i>	+++	-	-
	<i>Lydighet</i>	+++	-	-
	<i>Inhibitoriske mekanismer</i>	++	-	-

Note: "+++” betyr at det eksisterer en litteraturgjennomgang på emnet, "++” betyr at det eksisterer enkeltstudier som undersøker prosessen mellom 1999 og 2009, "+" betyr at det eksisterer enkeltstudier fra før 1999, "-" betyr at det ikke eksisterer evidens om er relevant for den aktuelle problemstillingen. Evidens som knytter prosessene til andre fenomener enn terrorisme er utelatt.

Diskusjon

Hensikten med denne oppgaven er å undersøke om Moghaddams (2005,2006) modell er tilstrekkelig empirisk fundert, og om den er hensiktsmessig som organiserende metafor for videre kunnskapsutvikling innen psykologisk forskning på terrorisme. Mer spesifikt er hensikten å undersøke om de ulike prosessene på de ulike trinnene i modellen støttes av empirisk evidens for å se om modellen organiserer empirisk evidensbaserte psykologiske prosesser. Videre er det søkt etter empirisk forskning som underbygger overgangen mellom de ulike trinnene, slik at en kan vurdere om tanken om en stadiemodell er basert på tilgjengelig empirisk evidens for sammenhengen mellom prosessene på de ulike trinnene. Dersom noen av prosessene på de ulike trinnene i modellen i seg selv kan forklare utviklingen av terrorisme, vil dette svekke tanken om terrorisme som et resultat av en trinnvis prosess. Det er derfor undersøkt om noen av prosessene på de ulike trinnene, har vist seg empirisk å være relatert til terrorisme. Det eksisterer et behov for organiserende rammeverk innen psykologisk forskning på terrorisme, for å kondensere et uoversiktlig forskningsfelt. I tillegg er det en mangel på empirisk forskning på feltet (Silke, 2001). Dersom Moghaddams (2005,2006) modell skal være av nytteverdi bør den ideelt sett kunne demonstrere et empirisk grunnlag for sine påstander, og samtidig bidra til å rette oppmerksomhet mot fremtidige forskningsområder.

Organisering av nåværende psykologisk kunnskap

Moghaddam (2005,2007) vektlegger at hans modell er en metafor som har den hensikt og gi et generelt rammeverk som kan bidra til organisering av nåværende psykologisk kunnskap, og at modellen ikke er ment som en formell modell som skal testes mot alternativer. Modellen må derfor vurderes ut ifra i hvilken grad den

organiserer nåværende psykologisk kunnskap, og hvor stor nytteverdi den har som organiserende metafor for det psykologiske studiet av terrorisme. Det er imidlertid ikke klart hva Moghaddam (2005) legger i begrepet ”nåværende psykologisk kunnskap”. Det er usikkert om Moghaddam ønsker å organisere psykologiske teorier som har størst empirisk belegg, eller samtlige psykologiske teorier, uavhengig av empirisk evidens. Det er også mulig at det er snakk om evidensbaserte psykologiske prosesser i en bred forstand, fremfor kun psykologiske prosesser som støttet av empirisk evidens.

Nåværende psykologisk kunnskap er i denne oppgaven forstått som empirisk baserte og støttede teorier. Andre former for evidens, som anekdoter og kasusstudier faller dermed utenfor omfanget av denne oppgaven. Rasjone for begrensningen til empirisk evidens ligger i terrorismefeltets mangel på, og resulterende behov for, denne typen forskning. Feltet er som tidligere nevnt preget av et mangfold av ulike teoretiske forklaringsmodeller som ikke er blitt testet empirisk. I og med at den empiriske forskningen på terrorisme innenfor psykologi er relativt begrenset, er det mulig at denne forståelsen av nåværende psykologisk kunnskap blir for snever i forhold til en undersøkelse av de ulike prosessenes relasjon til terrorisme. En aktuell vinkling for eventuelt fremtidig arbeid, vil være å inkludere teoretiske arbeider som omhandler terrorisme som nåværende psykologisk kunnskap. Videre kunne det vært aktuelt å inkludere alle typer evidens fremfor bare empirisk. Det psykologiske studiet av terrorisme preges imidlertid av en mengde ulike teoretiske modeller, og manglende konsensus om virksomme mekanismer (Lygre et al., 2008). Feltet preges også av teorier utarbeidet av teoretikere med manglende kunnskap om hva som er blitt utført av forskning, og med en manglende oversikt over hvilke teorier om terrorisme som allerede eksisterer (Silke, 2001). En fullstendig gjennomgang av alle teorier innen de

ulike trinnene i Moghaddams (2005,2006) modell vil sannsynligvis være for omfattende for omfanget av denne oppgaven. Det kunne imidlertid vært aktuelt å utvide forståelsen av nåværende psykologisk kunnskap til å omfatte alle evidensbaserte teorier og prosesser, og da ha en vid forståelse av evidens som omfatter også andre typer evidens enn empirisk, slik som anekdotisk evidens og kasusstudier.

Til tross for at Moghaddam (2005,2007) selv unntar sin egen modell empirisk utprøving må de aktuelle teoriene eller psykologiske prosessene innen de ulike trinnene imidlertid kunne kreves å være undersøkt empirisk, dersom en forstår nåværende psykologisk kunnskap som evidensbaserte psykologiske prosesser og teorier.

Finnes det psykologisk teori som er empirisk evidensbasert på hvert trinn i modellen?

Nesten alle de ulike prosessene og teoriene på trinnene i Moghaddams (2005,2006) modell har blitt testet empirisk. Dette gjelder både de som Moghaddam selv har foreslått og andre aktuelle teorier og prosesser. Moghaddams (2005,2006) egen bakgrunn innen sosialpsykologien¹² reflekteres i de mange sosialpsykologiske prosessene som han foreslår i sin modell, deriblant konformitet og lydighet. Dette kan knyttes til Moghaddams (2006) hensikt om å beskrive hvordan bestemte samfunnsmessige forhold kan føre til en moral som støtter terrorisme. Som tabell 1 viser, er det imidlertid noen nyanser i forhold til det empiriske grunnlaget for prosessene på de ulike trinnene i Moghaddams (2005,2006) modell. Prosessene relativt deprivasjon, self-efficacy, rasjonell valgteori, Terror Management Theory, sosial kategorisering, dehumanisering, indoktrinering, lydighet og konformitet er de prosessene som støttes av mest omfattende empiriske evidens, i og med at det eksisterer litteraturgjennomganger som empirisk støtter eksistensen av disse prosessene. Prosessen knyttet til inhibitoriske mekanismer står imidlertid på svakere grunn, i og med at det

ikke er funnet litteraturgjennomganger i forhold til denne prosessen, men det er gjort enkeltstudier mellom 1999 og 2009, som gir empirisk evidens for selektiv moralsk frigjøring. Feilplassering av aggresjon og moralsk forpliktelse til terroristorganisasjonen og moralsk frigjøring fra styresmaktene, er de to prosessene som står på empirisk svakest grunn. Prosessen med feilplassering av aggresjon som Moghaddam (2005,2006) foreslår på trinn 3, støttes kun av fire enkeltstudier fra tidsrommet 1950-1963. Litteratursøkene i denne oppgaven har ikke lyktes i å finne nyere artikler (etter 1963) som empirisk demonstrerer feilplassering av aggresjon. Det har heller ikke lyktes å finne artikler som tar for seg empirisk forskning på moralsk tilknytning til terroristorganisasjonen. Denne prosessen er imidlertid ikke beskrevet så detaljert i Moghaddams (2005,2006) modell, og søkene etter relevante artikler kan ha blitt for uspesifikke til å gi relevante funn. Det er mulig at eventuelle søk i forhold til andre søkeord, som tilhørighet eller overtakelse av verdier, kunne gitt relevante funn i forhold til denne prosessen. Evidensens stilling i forhold til feilplassering av aggresjon og moralsk tilknytning til terroristorganisasjonen, kan så tvil om gyldigheten av disse prosessene. Mens trinnene 1, 2, 5 og 6 kan sies å basere seg på empirisk fundert teori, ser grunnlaget for trinnene 3 og 4 betydelig svakere ut. Trinn 4 støttes imidlertid av empirisk forskning som støtter de øvrige prosessene på trinnet; inhibitoriske mekanismer, sosial kategorisering og dehumanisering. Det kan imidlertid diskuteres om trinn 3, og følgelig feilplassering av aggresjon er overflødig i Moghaddams (2005,2006) modell, i og med at den empiriske evidensen for denne prosessen er relativt gammel. En kan imidlertid tenke seg at andre tilgrensende begreper knyttet til attribusjon og feilplassering av ansvar (Bandura, 1990) muligens kan erstatte feilplassering av aggresjon på trinn 3, og bidra til å forklare den prosessen som Moghaddam (2005,2006)

mener foregår på dette trinnet. Selv om de øvrige teoriene på de ulike trinnene i modellen kan sies å være empirisk fundert innen psykologien er det imidlertid ikke gitt at disse prosessene er relevante i forhold til å forklare terrorisme. Trinnene kan imidlertid sies å oppfylle Moghaddams (2005,2006) hensikt om å organisere nåværende psykologisk kunnskap.

Som tidligere nevnt unntar Moghaddam (2005) sin egen modell for empirisk utprøving ved å presisere at hans ”Staircase to Terrorism” ikke er ment som en formell modell som skal testes mot alternativer, men heller som en organiserende metafor for nåværende psykologisk kunnskap. En empirisk utprøving av Moghaddams (2005,2006) modell vil uansett trolig være tilnærmet praktisk umulig, og etisk uforvarlig, ettersom det her er snakk om samfunnsmessige påvirkninger av individer, gjennom relativ deprivasjon og påfølgende opplevelse av manglende påvirkningskraft i viktige beslutningsprosesser. En manipulasjon av samfunnsmessig forhold for å produsere slike resultater vil være både praktisk ugjennomførbart og uetisk. Mindre isolerte forsøk på de aktuelle prosessene innen de ulike trinnene har imidlertid vist seg å være gjennomførbare, slik som for eksempel forskning på relativ deprivasjon. Å iscenesette de prosessene som Moghaddam (2005,2006) ser for seg foregår fra trinn 1 til trinn 6, vil imidlertid være av en helt annen karakter. Dersom en slik iscenesettelse imidlertid var praktisk mulig, ville den fremdeles være uetisk. En kan tenke seg at slike eventuelle forsøk vil vurderes på linje med Milgrams (1974) klassiske forsøk på lydighet, som har blitt kritisert for å ha endret forsøksdeltakernes selvbilde og utøvet tvang (Myers, 2009).

Det er vanskelig å bruke ufalsifiserbare teorier som forklaringer på fenomener. Slike teorier er også relativt lite nyttige i forhold til å utlede prediksjoner som kan lede videre forskning på terrorisme. I følge Silke (2003) er videre empirisk og metodisk sterk

forskning på terrorisme sårt tiltrengt, for å rette opp det dårlige ryktet til psykologisk teoretisering og forskning på terrorisme. De fleste prosessene på trinnene i Moghaddams (2005,2006) modell er altså understøttet av empirisk evidens, men hvordan er det med overgangene mellom trinnene?

Er overgangen mellom trinnene støttet av empirisk psykologisk forskning?

Hvorfor skal terrorisme utvikle seg som en følge av prosessene Moghaddam (2005,2006) foreslår, og i den rekkefølgen som han foreslår? Til tross for at rekkefølgen på prosessene i Moghaddams (2005,2006) modell kan virke naturlig, tar han ikke for seg på hvilken måte rekkefølgen av trinnene i hans modell er logisk eller psykologisk nødvendig. Rasjonale for stadiemodeller er vanligvis at gjennomgangen av de tidlige trinnene er en forutsetning for gjennomgangen av de senere trinnene (Locke, 1994). Dette illustreres gjennom trappemetaforen der det er praktisk umulig å komme seg til de høyere trinnene uten å ha gått igjennom de tidligere trinnene. En må igjennom trinn 1 for å komme til trinn 2, osv. Spørsmålet er ikke om prosesser på tidligere trinn forutsetter andre etterfølgende prosesser, men om oppnåelsen av prosesser på ett trinn logisk forutsetter oppnåelsen av prosesser på tidligere trinn, i den forstand at den som har nådd ett trinn, nødvendigvis har gått igjennom det foregående trinnet. Dersom denne avhengigheten mellom trinnene eksisterer, skulle en kanskje forvente at det eksisterte en empirisk sammenheng mellom ett trinn og trinnet før, altså mellom prosessene på ett trinn og prosessene på trinnet før. Dersom det ikke eksisterer en slik sammenheng mellom trinnene i modellen, er kanskje ikke trappemetaforen eller en stadieteori riktig metafor for utviklingen av terrorisme.

I forhold til overgangene mellom trinnene er det kun overgangen mellom trinn 1 og 2, i forhold til relative deprivasjon og self-efficacy som er blitt testet empirisk (Birt

& Dion, 1987). Denne sammenhengen er imidlertid kun testet ut i én studie blant 74 mannlige og kvinnelige homoseksuelle i Toronto (Birt & Dion, 1987). Det eksisterer altså ikke noe øvrig empirisk grunnlag for eventuelle sammenhenger mellom de ulike prosessene på ett trinn i forhold til foregående og etterfølgende trinn (Tabell 1).

Modellen og resultatene av denne litteraturgjennomgangen viser kun at ulike trinn innebærer ulike prosesser, i alle fall på de tidlige trinnene i modellen. Resultatene viser ikke at disse ulike prosessene nødvendigvis må forekomme i en bestemt rekkefølge.

Resultatene fra gjennomgangen av det empiriske grunnlaget for Moghaddams (2005,2006) modell gir ingen tegn på at en skal utelukke muligheten for at de ulike prosessene som modellen foreslår, kan forekomme i en annen rekkefølge enn den Moghaddam (2005,2006) foreslår.

I og med at det ikke eksisterer øvrig empirisk grunnlag for overgangene mellom de ulike trinnene, kan en tenke seg at evidens for terrorisme som en prosess illustrert gjennom en trappemetafor, svekkes. Det er mulig at metaforen for terrorisme som en trapp, ikke stemmer overens med terrorisme som fenomen. I stedet for en trappemodell, kan en for eksempel tenke seg en multivariat samvirkende modell, der flere uavhengige variabler virker sammen og produserer et resultat. Dette er basert på funnet av manglende empirisk evidens for overgangen mellom de ulike trinnene i Moghaddams (2005,2006) modell. Ettersom det ikke eksisterer evidens som knytter prosessene på de ulike trinnene til prosesser på foregående og etterfølgende trinn, er det mulig at det kun er snakk om uavhengige variabler som virker parallelt og fører til terrorisme. Metaforen for årsakene til terrorisme må da endres.

Moghaddam (2006) hevder at det er oppnåelsen av de sentrale prosessene han beskriver på hvert trinn, som er det som fører til at en beveger seg videre til neste trinn.

Dette gjelder på de tidlige trinnene, der Moghaddam (2005,2006) mener at opplevelsen av relativ deprivasjon på trinn 1 er nødvendig og tilstrekkelig for å bevege seg videre til trinn 2. På trinn 2 er opplevelsen av å ikke ha en rolle i viktige beslutninger i samfunnet er en nødvendighet for å bevege seg videre til trinn 3. På dette trinnet er utviklingen av evnen til feilplassering av aggresjon er nødvendig og tilstrekkelig for å gå videre til trinn 4. På trinn 4, 5, og 6 er det imidlertid mindre klart hva som er de avgjørende prosessene for overgang mellom trinnene. Moghaddam (2005,2006) beskriver flere like prosesser som foregår på flere ulike trinn. Et sterkt skille mellom ”oss” og ”dem”, inhibitoriske mekanismer og moralsk tilknytning til terroristorganisasjonen er prosesser som Moghaddam (2005,2006) mener er i utvikling på alle de tre siste trinnene i hans modell. Det ikke like lett å skille ut hovedprosessen på disse trinnene, slik som på trinn 1, 2 og 3. Det blir følgelig vanskeligere å identifisere hva som er nødvendig og tilstrekkelig for overgangene mellom de siste trinnene.

Det er mulig at de tidlige trinnene i modellen kan ses på som diskontinuerlige, siden det er klare skiller mellom de ulike prosessene som foregår på disse trinnene, altså det er snakk om kvalitativt forskjellige prosesser på de trinnene 1, 2 og 3. En kan se på de siste trinnene som kontinuerlige, siden de foreslåtte prosessene foregår på flere av trinnene. En kan tenke seg at det da på trinn 4, 5 og 6 kun er kvantitative forskjeller/gradsforskjeller i de ulike prosessene på de ulike trinnene, ettersom det her er snakk om gradvis sterkere moralsk tilknytning til terroristorganisasjonen, sterkere skille mellom ”oss” og ”dem” og en gradvis større evne til å unngå inhibitoriske mekanismer. Disse prosessene fremstilles på en slik måte at en kan tenke seg disse prosessene som parallelle prosesser som foregår side om side gjennom trinnene 4, 5 og 6. Det er mulig at trappemetaforen da ikke er den rette metaforen for terrorisme.

En aktuell metafor kan være løsningen på Dunckers (1945) strålingsproblem¹³ fra problemløsningsforskning. Problemet består i at en skal behandle en person med en svulst i magen. Personen kan ikke opereres, og må få strålebehandling (Duncker, 1945). Dersom en retter en enkelt stråle med tilstrekkelig intensitet mot svulsten vil også omliggende normalt vev ødelegges (Duncker, 1945). Løsningen på dette problemet blir derfor at en samtidig retter flere lav-intensitetsstråler mot svulsten fra ulike retninger for å oppnå ønsket resultat (Gick & Holyoak, 1986). På denne måten unngår en å skade normalt vev, mens effekten av de mange lavintensitetsstrålene summeres og ødelegger svulsten (Gick & Holyoak, 1986). Dersom en bruker dette som en metafor for terrorisme, kan en tenke seg at ulike faktorer som bidrar til terrorisme utgjør de ulike lavintensitetsstrålene i strålingsproblemet, og at deres kombinerte virkning er produksjonen av terrorisme (Figur 25, Appendiks B). Metaforen illustrerer tanken om at det er snakk om ulike faktorer som fungerer uavhengig av hverandre, og parallelt, og sammen produserer terrorisme. Det er mulig at en slik metafor kan passe for terrorisme, i og med at det ikke er funnet empiriske sammenhenger mellom prosessene på de ulike trinnene i Moghaddams (2005,2006) modell.

En annen mulig metafor for utviklingen av terrorisme kan ta utgangspunkt i Haynes (2002) modell for grunnleggende elementer ved klinisk beslutningstaking. I denne modellen kombineres de tre komponentene forskningsevidens, kliniske omstendigheter og pasientens preferanser, og optimal beslutningstaking ligger i det sammenfallende rommet mellom de tre komponentene (Haynes, 2002). Dersom en bruker denne typen metafor for terrorisme, kan en tenke seg at terrorisme forekommer i det sammenfallende rommet mellom flere medvirkende komponenter. Ved bruk av de prosessene som Moghaddam (2006) mener er av betydning for utviklingen av

terrorisme, kan en tenke seg at det er snakk om seks komponenter, og at sammenfallet av disse seks komponentene vil produsere terrorisme (Figur 26, Appendiks B). Dette er bare to av flere mulige metaforer som er mulige å foreslå som alternativer til trappemetaforen. Det er imidlertid mulig at trappemetaforen er passende for å illustrere terrorisme, men i forhold til andre prosesser enn det Moghaddam (2005,2006) foreslår. Det må da eksistere empirisk demonstrerte sammenhenger mellom prosessene på de ulike trinnene, i en eventuell annen trappemodell for terrorisme, som tar med andre teorier enn Moghaddam (2005,2006).

Et viktig skille i forhold til metaforbruken knyttet til terrorisme, kan være skille mellom formative, opprettholdende og forsterkende årsaker (Moghaddam & Marsella, 2003). Dette er et skille som i stor grad overses i litteraturen som omhandler psykologiske forklaringsmodeller for terrorisme (Lygre et al., 2008). Dette er et skille som heller ikke eksplisitt tas opp i Moghaddams (2005,2006) modell. Mange av studiene som undersøker terrorisme eller kollektiv handling i forhold til de aktuelle teoriene i Moghaddams (2005,2006) modell opererer med korrelasjoner. Korrelasjoner sier som kjent ikke noe om årsaksforhold, og det vil derfor i mange tilfeller være vanskelig å vite hva som fører til at personer blir med i terroristgrupper, og hva medlemskapet fører til hos dem som er medlemmer. Et eksempel på dette i Moghaddams (2005,2006) modell kan være det rigide skillet mellom ”oss” og ”dem” som han beskriver på trinn 4. Individet opplever allerede på dette trinnet en moralsk forpliktelse til terroristorganisasjonen og begynner å involveres i organisasjonen gjennom isolasjon, hemmelighold, tilknytning og frykt. Det er derfor uklart om dette skillet mellom ”oss” og ”dem” er et resultat av en begynnende deltakelse i terroristorganisasjonen eller om dette er en av årsakene til denne deltakelsen. En ideell

metafor for terrorisme vil enten reflektere dette skillet, eller uttrykke eksplisitt om det er snakk om å reflektere formative, opprettholdende eller forsterkende årsaker. Et annet relevant skille her er mellom ”push- og pullfaktorer”. Pushfaktorer som omfatter forhold ved individet og dets situasjon, og generelle andre forhold som fører til terrorisme (Horgan, 2008). Pullfaktorer vil i denne sammenhengen omfatte faktorer knyttet til terroristgrupper, som får individet til å søke til disse gruppene (Horgan, 2008). Dette skillet er heller ikke eksplisitt i Moghaddams (2005,2006) modell, men inntrykket er at han her fokuserer hovedsakelig på såkalte pushfaktorer. Moghaddam (2005, 2006) gir dermed ikke et helhetlig bilde av terrorisme i forhold til nåværende psykologisk kunnskap, men fokuserer hovedsakelig på forhold ved samfunnet og hvordan disse påvirker individet. Det fokuseres lite på hvordan terroristorganisasjonene for eksempel driver rekruttering. Et glimt av pullfaktorer kan imidlertid ses i Moghaddams inkludering av lydighet og konformitet på trinn 6, men det er ikke beskrevet hvordan disse prosessene foregår spesifikt i forhold til terrorisme. Indoktrinering kan også tenkes som en pullfaktor. Horgan (2008) er av den oppfatning at undersøkelser av pullfaktorer er mer hensiktsmessig for videre forskning på terrorisme, ettersom disse faktorene, i følge ham, er mer spesifikke og følgelig lettere å identifisere.

Finnes det empirisk evidens som knytter noen av de aktuelle teoriene direkte til terrorisme?

På bakgrunn av resultatene av litteratursøket som er presentert i oppgaven er det klart at de fleste teoriene som er aktuelle innenfor Moghaddams (2005,2006) modell mangler empirisk evidens som knytter dem direkte til terrorisme (Tabell 1). Dersom det finnes prosesser på de ulike trinnene, som alene har vist seg å kunne forklare terrorisme,

vil dette svekke tanken om terrorisme som en trinnvis prosess. Indoktrinering har vist seg å være relatert til terrorisme, ettersom det her er utført to litteraturgjennomganger av empirisk forskning av indoktrinering i forhold til selvmordsterrorisme (Grimland et al., 2006; Townsend, 2007). Litteraturgjennomgangene hevder imidlertid ikke at indoktrinering alene er årsaken til terrorisme, men trekker fram indoktrinering som en medvirkende faktor i forhold til terrorisme, og viser at empirisk forskning tyder på at dette forekommer i terroristorganisasjoner, spesielt i forbindelse med forberedelse til angrep.

Når det gjelder de andre prosessene som er foreslått i modellen, er det i de fleste tilfeller ikke utført forskning på eventuelle sammenhenger mellom de aktuelle teoriene og terrorisme, men det er utført forskning på andre fenomener som kan være beslektet med terrorisme, slik som kollektiv handling, politisk aktivisme og vold. Dette gjelder relativt deprivasjonsteori, rasjonell valgteori, Terror Management Theory, inhibitoriske mekanismer/selektiv moralsk frigjøring og dehumanisering. For at denne typen forskning skal ha en relevans for terrorismeforskning, må en undersøke om det faktisk eksisterer sammenhenger mellom terrorisme og begreper eller fenomener som kollektiv handling, politisk aktivisme, kriminalitet, nasjonalisme og vold. Først da kan en med større sikkerhet bruke aktuell forskning på disse begrepene for å bidra til kunnskap rundt mekanismene som fører til terrorisme. En av årsakene til mangelen på empirisk forskning på terrorisme, som viser seg i denne oppgaven, kan være at terrorisme foregår som en trinnvis prosess, slik som Moghaddam (2005,2006) foreslår. Dette betyr at det er relativt få av personene som går igjennom de tidlige trinnene i modellen som ender opp med å bli terrorister. Følgelig kan en kanskje forvente at sammenhengen mellom prosessene på de tidlige trinnene i modellen og terrorisme er heller svak. Resultatene

knyttet til empirisk evidens for overgangene mellom de ulike trinnene i modellen kan imidlertid tyde på at dette ikke er tilfelle. En annen grunn til mangelen på empirisk forskning på terrorisme er de mange problemene som forskning på terrorisme lider under.

Forskning på terrorisme

Problemene med forskning på terrorisme er tallrike og alvorlige. I følge Silke (2004) er 80 % av litteraturen på feltet ikke forskningsbasert. Feltet preges av gjenbruk av tidligere forskning som, i følge Silke (2004), i mange tilfeller er av dårlig kvalitet, spesielt i forhold til validitet og objektivitet. I mange tilfeller blir kvaliteten på forskningen dårligere og dårligere desto nærmere en kommer faktiske terrorister. Silke (2004) mener at feltet preges av svake forskningsmetoder og en rekke individer som ikke er klar over hva som har vært gjort før på feltet, og som derfor gjør en rekke tvilsomme valg i forhold til valg av metode og konklusjon.

Metodologien på feltet. Metodologien på feltet består hovedsakelig av to hovedmetodologier; analyse av dokumenter (62 %) og intervju (22 %) (Silke, 2004). Silke (2004) har funnet ut at det fra 1995-1999 kun var 3 % av forskningsartikler i de to store terrorismejournalene, ”Terrorism and Political Violence” og ”Studies in Conflict and Terrorism”, som brukte slutningsanalyse (inferential analysis). Dette støtter opp om Silkes (2004) påstand om at forskning på terrorisme i hovedsak er beskrivende og utforskende, og bidrar med lite i forhold til å forklare og predikere terrorisme.

Vanskelig fenomen å studere. Noe av grunnen til problemene i feltet ligger i at terrorisme er et vanskelig fenomen å studere. Det at det fremdeles ikke eksisterer noen enighet om en definisjon av terrorisme og eventuelle avgrensninger i forhold til andre nærliggende begreper, gjør det vanskelig å utvikle operasjonelle definisjoner av

terrorisme for videre forskning. Terrorisme er heller ikke et heterogent fenomen eller en heterogen adferd, ettersom det eksisterer flere ulike former for terrorisme (Post, 2007) og flere ulike roller innen en terroristorganisasjon (Victoroff, 2005). Dette byr på ekstra problemer i forhold til sammenlikning av studier av faktiske terrorister. Det er også vanskelig å få tilgang til aktørene (Silke, 2004), og de terroristene som en får tilgang til vil som regel være terrorister i fangenskap. Det vil da kunne diskuteres om disse er representative for populasjonen terrorister. Informasjon fra slike informanter kan også påvirkes av den situasjonen de nå er i, og det faktum at de har mislykkes i å utføre en terrorhandling (Canter, 2006). Silke (2004) peker også på at det kan være vanskelig å forholde seg objektiv ved vurdering av terroristers personlighet og motivasjon, ettersom mange ser på terroristenes handlinger som brutale. Forskning på terrorisme rammes også av problemer knyttet til at forskningen ofte foregår i politisk ustabile regioner og det kan i mange tilfeller eksistere språkbarrierer mellom forsker og subjekt.

Terrorismens demografi. Det har også vært en endring i terrorismens demografi, i forhold til at mesteparten av terroristgruppene på 60- og 70- tallet besto av bereiste, høyt utdannede, flerspråklige middelklassekvinner og – menn, mens terroristgruppene fra 80- og 90-tallet og fram til i dag hovedsakelig består av dårlig utdannede, arbeidsløse flyktninger (L. Miller, 2006). De fleste terrorangrep i 2007 foregikk i Midt-Østen, mer spesifikt i Irak (NCTC, 2008).

Beslektede fenomener. Ettersom direkte studier av terrorister er så kompliserte, er det en mulig framgangsmåte å undersøke fenomener som kan være relatert til terrorisme, slik som for eksempel kollektiv vold eller kriminalitet. Det eksisterer imidlertid ikke mye litteratur som tar for seg likheter og ulikheter mellom terrorisme som fenomen og andre fenomener som kan være beslektet. I mange tilfeller vil derfor

overføring av forskningsresultat på antatt beslektede fenomener til terrorisme være uttrykk for overgeneralisering. Slik forskning vil først være nyttig når det eksisterer en viss enighet rundt en definisjon av terrorisme, og når grenseoppganger til andre fenomener beskrives, eventuelt testes ut empirisk. En kan imidlertid bruke tidligere forskning på beslektede problemer som forskningshypoteser som en da må teste ut i terroristpopulasjonen, men til nå er det overgeneralisering som preger feltet (Silke, 2004). Når en ser alle problemene som rammer forskning på terrorisme under ett, ser man at feltet har en stor utfordring i forhold til å produsere nyttig psykologisk kunnskap på området. På bakgrunn av tilstanden til feltet og de mange problemene som rammer feltet, mener Silke (2004) at forskning på terrorisme nå ikke bidrar med meningsfulle og prediktive resultater.

Metodologiske svakheter

Utvalgsmetoden i denne oppgaven lider også under en rekke svakheter. Litteraturen som er brukt er begrenset av UiBs tilgang til artikler. Gjennom søkene var det en rekke artikler som virket aktuelle for denne oppgaven, men som ikke var tilgjengelig. Bruken av anførselstegn rundt søkeordene kan virket begrensende i forhold til at databasene da kun søker etter den aktuelle ordlyden. Videre kan søk på søkeord som "relative deprivation theory" og "rational choice theory" virke begrensende i forhold til at en da ikke får med seg artikler som gjerne omhandler relativ deprivasjon eller rasjonelle valg, men som ikke omtaler dette som teori.

Inklusjonskriteriet om artikler som viser empiriske sammenhenger mellom teorier og terrorisme kan virke begrensende, på grunn av at det er gjort lite empirisk forskning på terrorisme innen psykologien. Dersom en hadde brukt inklusjonskriterier som ikke bare begrenser seg til empirisk evidens, kunne litteraturen rundt de ulike

teoriene trolig vært fyldigere og en kunne inkludert teoretiske artikler som diskuterer en teoretisk sammenheng mellom terrorisme og aktuelle teorier. Forståelsen av evidens generelt, fremfor empirisk evidens spesielt, kunne ha gitt en fyldigere beskrivelse av grunnlaget for de aktuelle prosessene og teoriene. Det er dermed svakheter ved metoden i denne oppgaven i forhold til å etterprøve Moghaddams (2005,2006) modell. Noen av disse svakhetene kunne være redusert dersom Moghaddam (2006) selv hadde beskrevet eget grunnlag for utforming av modellen i detalj, slik at hans arbeid lettere kunne etterprøves.

I og med at Moghaddam (2005,2006) selv heller ikke bidrar med noen forklaring på hva han legger i begrepet nåværende psykologisk kunnskap, står en i fare for å definere dette forskjellig fra ham, noe som vil påvirke denne typen etterprøving av modellen. Produkter av kunnskapsbyggende aktiviteter i ethvert felt kan enten være additativ, som bygger på tidligere arbeid, eller integrativ, som går utover tidligere arbeid ved å knytte sammen og forklare et sett med forskningsfunn (Papadakis & Starr, 1987). Det er usikkert om Moghaddams (2005,2006) modell tar sikte på å være additativ eller integrativ. I forhold til Silkes (2003) kritikk av feltet er det imidlertid empirisk forskning som trengs innenfor dette feltet, ettersom mesteparten av arbeidet i forhold til psykologiske forklaringer på terrorisme ikke er forskningsbasert, men repetitiv i forhold til tidligere forskning.

Konklusjon

Resultatene av denne litteraturgjennomgangen viser at mesteparten av prosessene som Moghaddam (2005,2006) beskriver i sin modell er understøttet av empirisk evidens. Kvaliteten og kvantiteten av evidensen er imidlertid varierende, og det er mulig at enkelte trinn og tilhørende prosesser kan fjernes fra modellen, fordi de

ikke understøttes av omfattende empirisk evidens. Videre er det lite empirisk evidens for overgangene mellom de ulike trinnene i Moghaddams (2005,2006) modell, noe som sår tvil om gyldigheten av trappemetaforen. Det at en av prosessene i modellen kan knyttes direkte til terrorisme, kan også svekke tanken om terrorisme som en gradvis prosess. Trappemetaforen er dermed kanskje ikke den riktige metaforen for terrorisme.

Moghaddams (2005,2006) modell som organiserende rammeverk for nåværende psykologisk kunnskap kunne utgjort en sårt tiltrengt komprimering av terrorismefeltet dersom en skulle trekke fram de teorier som har sterkest støtte gjennom de få empiriske studier som er blitt gjort. En slik komprimering kunne bidratt til å rette blikket mot hva som videre trengs i psykologisk forskning på terrorisme, og hvilke mekanismer som det vil være hensiktsmessig å undersøke videre. I så tilfelle kunne Moghaddams (2005,2006) modell utgjort en salgs rettsnor i forhold til det videre studiet av terrorisme, og bidratt til å gjøre feltet mer oversiktig. Resultatene av denne litteraturgjennomgangen tydeliggjør behovet for mer empirisk forskning innenfor terrorismefeltet, og behovet for en avklaring av eventuelle relasjoner mellom terrorisme og andre potensielt relevante begreper. Det finnes imidlertid trolig ingen rask løsning på de mange og omfattende problemer som rammer psykologisk forskning på terrorisme, og forsøk på å organisere denne litteraturen for å bidra til fremtidig forskning, vil derfor fremdeles være kjærkomne.

Referanser

- Anderton, C. H., & Carter, J. R. (2005). On Rational Choice Theory and the Study of Terrorism. *Defence and Peace Economics*, 16(4), 275-282.
- Anderton, C. H., & Carter, J. R. (2006). Applying Intermediate Microeconomics to Terrorism. *Journal of Economic Education*, 37(4).
- Arndt, J., Greenberg, J., Schimel, J., Pyszczynski, T., & Solomon, S. (2002). To Belong or Not to Belong, That Is the Question: Terror Management and Identification With Gender and Ethnicity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(1), 26-43.
- Asch, S. E. (1956). Studies of independence and conformity: A minority of one against a unanimous majority. *Psychological Monographs*, 70(9).
- Atran, S. (2003). Genesis of Suicide Terrorism. *Science*, 299, 1534-1539.
- Bandura, A. (1990). The role of selective moral disengagement in terrorism and counterterrorism In W. Reich (Ed.), *Origins of terrorism: Psychologies, ideologies, theologies, states of mind* (pp. 161–191). Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy. The Exercise of Control*. New York: W. H. Freeman and Company.
- Berkowitz, L. (1959). Anti-semitism and the displacement of aggression *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 59(2), 182-187.
- Birt, C. M., & Dion, K. L. (1987). Relative deprivation theory and responses to discrimination in a gay male and lesbian sample. *British Journal of Social Psychology*, 26(2), 139-145.
- Bjørngo, T. (2005). *Root Causes of Terrorism* London: Routledge.

- Blass, T. (1991). Understanding Behavior in the Milgram Obedience Experiment - the Role of Personality, Situations, and their Interactions *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(3), 398-413.
- Bocato, G., Capozza, D., Falvo, R., & Durante, F. (2008). The missing link: Ingroup, outgroup and the human species. *Social Cognition*, 26(2), 224-234.
- Bond, R. (2005). Group size and conformity. *Group Processes & Intergroup Relations*, 8(4), 331-354.
- Bond, R., & Smith, P. B. (1996). Culture and conformity: A meta-analysis of studies using Asch's (1952b, 1956) Line judgment task. *Psychological Bulletin*, 119(1), 111-137.
- Brown, R. (1995). *Prejudice: its social psychology*. Oxford, UK: Blackwell.
- Canter, D. (2006). The Samson syndrome: is there a kamikaze psychology? *Journal of the Academy of Social Sciences*, 1(2), 107 - 127.
- Cialdini, R. B., & Goldstein, N. J. (2004). Social influence: Compliance and conformity. *Annual Review of Psychology*, 55, 591-621.
- Cohen, F., Solomon, S., Maxfield, M., Pyszczynski, T., & Greenberg, J. (2004). Fatal attraction - The effects of mortality salience on evaluations of charismatic, task-oriented, and relationship-oriented leaders *Psychological Science*, 15(12), 846-851
- Crenshaw, M. (1992). How terrorists think: What psychology can contribute to understanding terrorism. In L. Howard (Ed.), *Terrorism: Roots, impact, responses*. New York: Praeger.
- Crenshaw, M. (1995). *Terrorism in context*. University Park, PA: Pennsylvania University Press.

- Demoulin, S., Cortes, B. P., Viki, G. T., Rodriguez, A. P., Rodriguez, R. T., Paladino, M. P., et al. (2009). The role of in-group identification in infra-humanization. *International Journal of Psychology, 44*(1), 4-11.
- Demoulin, S., Saroglou, V., & Van Pachterbeke, M. (2008). Infra-humanizing others, supra-humanizing gods: The emotional hierarchy. *Social Cognition, 26*(2), 235-247.
- Duncker, K. (1945). On problem-solving. *Psychological Monographs, 58*(5).
- Gick, M. L., & Holyoak, K. (1986). Analogical Problem Solving. In A. M. Aitkenhead & J. M. Slack (Eds.), *Issues in cognitive modelling*. Hillsdale, MI: Erlbaum.
- Grant, P. R., & Brown, R. (1995). From Ethnocentrism to Collective Protest: Responses to Relative Deprivation and Threats to Social Identity. *Social Psychology Quarterly, 58*(3), 195-212.
- Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon, S., Rosenblatt, A., Veeder, M., Kirkland, S., et al. (1990). Evidence for Terror Management Theory II: The Effects of Mortality Salience on Reactions to Those Who Threaten or Bolster the Cultural Worldview. *Journal of Personality and Social Psychology, 58*(2), 308-318.
- Grimland, M., Apter, A., & Kerkhof, A. (2006). The Phenomenon of Suicide Bombing. A Review of Psychological and Nonpsychological Factors. *Crisis, 27*(3), 107-118.
- Gross, M. L. (1995). Moral Judgement, Organizational Incentives and Collective Action: Participation in Abortion Politics. *Political Research Quarterly, 48*(3), 507-534.
- Guimond, S., & Dubé-Simard, L. (1983). Relative Deprivation Theory and the Quebec Nationalist Movement: The Cognition-Emotion Distinction and the Personal-

- Group Deprivation Distinction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(3), 226-235.
- Gurney, J. N., & Tierney, K. J. (1982). Relative Deprivation and Social Movements: A Critical Look at Twenty Years of Theory and Research. *The Sociological Quarterly*, 23(1), 33-47.
- Hadidi, N., Treat-Jacobson, D. J., & Lindquist, R. (2009). Poststroke depression and functional outcome: A critical review of literature. *Heart & Lung*, 38(2), 151-162.
- Hannah, S. T., & Lester, P. B. (2009). A multilevel approach to building and leading learning organizations. *Leadership Quarterly*, 20(1), 34-48.
- Haslam, N. (2006). Dehumanization: An integrative review. *Personality and Social Psychology Review*, 10(3), 252-264.
- Haslam, N., Kashima, Y., Loughnan, S., Shi, J. Q., & Suitner, C. (2008). Subhuman, inhuman, and superhuman: Contrasting humans with nonhumans in three cultures. *Social Cognition*, 26(2), 248-258.
- Haslam, N., Loughnan, S., Kashima, Y., & Bain, P. (2008). Attributing and denying humanness to others. *European Review of Social Psychology*, 19, 55-85.
- Hayes, S. C., Niccolls, R., Masuda, A., & Rye, A. K. (2002). Prejudice, terrorism, and behavior therapy. *Cognitive and Behavioral Practice*, 9(4), 296-301.
- Haynes, R. B. (2002). What kind of evidence is it that Evidence-Based Medicine advocates want health care providers and consumers to pay attention to? *Bmc Health Services Research*, 2, 7.
- Hechter, M., & Kanazawa, S. (1997). Sociological rational choice theory. *Annual Review of Sociology*, 23, 191-214.

- Hewstone, M., Rubin, M., & Willis, H. (2002). Intergroup bias. *Annual Review of Psychology, 53*, 575-604.
- Hoffman, B. (1998). *Inside Terrorisme*. New York: Columbia University Press.
- Horgan, J. (2008). From Profiles to Pathways and Roots to Routes: Perspectives from Psychology on Radicalization into Terrorism. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science 2008, 618*(80), 80-94.
- Jacelon, C. S. (2007). Theoretical perspectives of perceived control in older adults: a selective review of the literature. *Journal of Advanced Nursing, 59*(1), 1-10.
- Jost, J. T., Glaser, J., Kruglanski, A. W., & Sulloway, F. J. (2003). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological Bulletin, 129*(3), 339-375.
- Kaufmann, H., & Feshbach, S. (1963). Displaced aggression and its modification through exposure to antiaggressive communications *Journal of Abnormal Psychology, 67*(1), 79-83.
- Kernberg, O. F. (2003). Sanctioned social violence: A psychoanalytic view - Part II. *International Journal of Psychoanalysis, 84*, 953-968.
- Lavik, N. J., & Sveaass, N. (2005). *Politisk Psykologi*. Oslo, Norway: Pax Forlag.
- Lia, B., & Skjølberg, K. (2004). Causes of Terrorism: An Expanded and Updated Review of the Literature. *Forsvarets forskningsinstituttts rapportdatabase*.
- Lindzey, G. (1950). An Experimental Examination of the Scapegoat Theory of Prejudice *Journal of Abnormal and Social Psychology, 45*(2), 296-309.
- Locke, D. (1994). Cognitive stages or developmental phases? A critique of Kohlberg's stage-structural theory of moral reasoning. In B. Puka (Ed.), *The great justice debate: Kohlberg criticism*. New York: Garland Publishing.

- Lygre, R. B., Eid, J., & Larsson, G. (2008). *Terrorismens psykologi. En oversikt over ulike psykologiske forklaringsmodeller for terrorisme*. Bergen, Norway: Det psykologiske fakultet, Universitetet i Bergen.
- Manus, M. (1945). *Det vil helst gå godt*. Oslo, Norway: Cappelen Damm.
- Marsella, A. J. (2004). Reflections on International Terrorism: Issues, Concepts, and Directions. In F. M. Moghaddam & A. J. Marsella (Eds.), *Understanding Terrorism*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Martin, A. J., & Dowson, M. (2009). Interpersonal Relationships, Motivation, Engagement, and Achievement: Yields for Theory, Current Issues, and Educational Practice. *Review of Educational Research*, 79(1), 327-365.
- Maxfield, M., Pyszczynski, T., Kluck, B., Cox, C. R., Greenberg, J., Solomon, S., et al. (2007). Age-Related Differences in Response to Thoughts of One's Own Death: Mortality Salience and Judgements of Moral Transgressions. *Psychology and Aging*, 22(2), 341-353.
- McAlister, A. L., Bandura, A., & Owen, S. V. (2006). Mechanisms of Moral Disengagement in Support of Military Force: The Impact of Sept. 11. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 25(2), 141-165.
- McGarty, C., & Turner, J. C. (1992). The Effects of Categorization on Social Judgment. *British Journal of Social Psychology*, 31, 253-268.
- Milgram, S. (1974). *Obedience to authority: An experimental view*. New York: Harper and Row.
- Miller, C. H., & Landau, M. J. (2005). Communication and Terrorism: A Terror Management Theory Perspective. *Communication Research Reports*, 22(1), 79 - 88.

- Miller, L. (2006). The Terrorist Mind: II. Typologies, Psychopathologies, and Practical Guidelines for Investigation. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 50(3), 255-268.
- Moghaddam, A. (2003). Palestinian Suicide Terrorism in the Second Intifada: Motivations and Organizational Aspects. *Studies in Conflict and Terrorism*, 26, 65–92.
- Moghaddam, F. M. (1998). *Social psychology: exploring universals across cultures*. New York: Freeman.
- Moghaddam, F. M. (2005). The Staircase to Terrorism: A Psychological Exploration. *American Psychologist*, 60(2), 161-169.
- Moghaddam, F. M. (2006). *From the Terrorists' Point of View*. Westport, CT: Praeger Security International.
- Moghaddam, F. M. (2007). The Staircase to Terrorism. A Psychological Exploration. In B. Bongar, L. Brown, L. E. Beutler, J. N. Breckenridge & P. G. Zimbardo (Eds.), *Psychology of Terrorism* (pp. 69-80). New York: Oxford University Press.
- Moghaddam, F. M., & Marsella, A. J. (2003). *Understanding terrorism: Psychological roots, consequences and interventions*. Washington, DC: American Psychological Association Press.
- Moghaddam, F. M., Taylor, D. M., & Wright, S. C. (1993). *Social psychology in a cross-cultural perspective*. New York: Freeman.
- Mumford, M. D., Bedell-Avers, K. E., Hunter, S. T., Espejo, J., Eubanks, D., & Connelly, M. S. (2008). Violence in Ideological and Non-Ideological Groups: A

- Quantitative Analysis of Qualitative Data. *Journal of Applied Social Psychology*, 38(6), 1521-1561.
- Myers, D. G. (2009). *Exploring Social Psychology* (5th ed.). New York: McGraw-Hill.
- National Counterterrorism Center. (2008). *2007 Report on Terrorism*: National Counterterrorism Center.
- NCTC. (2008). *2007 Report on Terrorism*: National Counterterrorism Center.
- Niens, U., & Carins, E. (2003). Explaining Social Change and Identity Management Strategies: New Directions for Future Research. *Theory Psychology*, 13(4), 489-509.
- NRK. (2008). Urix. Retrieved 06.11, 2008, from www.1.nrk.no/nett-tv/indeks/149904
- Oakes, P. (2001). The Root of all Evil in Intergroup Relations? Unearthing the Categorization Process. In R. Brown & S. Gaertner (Eds.), *Blackwell Handbook of Social Psychology: Intergroup Processes*. Malden, MA: Blackwell.
- Osofsky, M. J., Bandura, A., & Zimbardo, P. G. (2005). The Role of Moral Disengagement in the Execution Process. *Law and Human Behavior*, 29(4), 371-393.
- Papadakis, M., & Starr, H. (1987). Opportunity, willingness and small states: The relationship between environment and foreign policy. In C. F. Hermann, C. W. Kegley & J. N. Rosennau (Eds.), *New Directions in the Study of Foreign Policy*. Boston: Allen & Unwin.
- Piaget, J., & Inhelder, B. (1969). *The Psychology of the Child*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Post, J. M. (2004). *Leaders and their followers in a dangerous world : the psychology of political behavior*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

- Post, J. M. (2005). When Hatred is Bred in the Bone: Psycho-cultural Foundations of Contemporary Terrorism. *Political Psychology*, 26(4), 615-636.
- Post, J. M. (2007). *The Mind of the Terrorist*. New York: Palgrave MacMillian.
- Pratt, T. C., & Cullen, F. T. (2005). Assessing macro-level predictors and theories of crime: A meta-analysis. In *Crime and Justice: A Review of Research* (Vol. 32, pp. 373-450). Chicago: University of Chicago Press.
- Pyszczynski, T., Rothschild, Z., & Abdollahi, A. (2008). Terrorism, Violence, and Hope for Peace. *Current Directions in Psychological Science*, 17(5), 318-322.
- Rosenblatt, A., Greenberg, J., Solomon, S., Pyszczynski, T., & Lyon, D. (1989). Evidence For Terror Management Theory: I: The Effects of Mortality Salience on Reactions to Those Who Violate or Uphold Cultural Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(4), 681-690.
- Schimmel, J., Simon, L., Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon, S., Waxmonsky, J., et al. (1999). Stereotypes and Terror Management: Evidence That Mortality Salience Enhances Stereotypic Thinking and Preferences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(5), 905-926.
- Schmid, R. (1992). Determinants of Intent to Quit a Job - A Comparison of 2 Basic Theories of Conflict *Zeitschrift Fur Soziologie*, 21(3), 186-199.
- Shafritz, J. M., Gibbons, E. F. J., & Scott, G. E. J. (1991). *Almanac of Modern Terrorism*. Oxford, UK: Facts on File.
- Sherif, M. (1936). *The psychology of group norms*. New York: Harper.
- Silke, A. (1998). Cheshire-cat logic: The recurring theme of terrorist abnormality in psychological research. *Psychology, Crime & Law*, 4(1), 51 -69.

- Silke, A. (2001). The Devil You Know: Continuing Problems with Research on Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 13(4), 1 - 14.
- Silke, A. (2003). *Terrorists, Victims and Society: Psychological Perspectives on Terrorism and its Consequences*. Chichester, UK: Wiley.
- Silke, A. (2004). Terrorism, 9/11 and psychology. *Psychologist*, 17(9), 518-521.
- Smith, H. J., & Ortiz, D. J. (2002). Is It Just Me? The Different Consequences of Personal and Group Relative Deprivation. In I. Walker & H. J. Smith (Eds.), *Relative Deprivation. Specification, Development and Integration*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Sprinzak, E. (1991). The process of delegitimation: Towards a linkage theory of political terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 3(1), 50 - 68.
- Stagner, R., & Congdon, C. (1955). Another failure to demonstrate displacement of aggression. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 51(3), 695-696.
- Townsend, E. (2007). Suicide Terrorists: Are They Suicidal? *Suicide and Life*, 37(1), 35-49.
- Victoroff, J. (2005). The Mind of the Terrorist. A Review and Critique of Psychological Approaches. *Journal of Conflict Resolution*, 49(1), 3-42.
- Viki, G. T., & Calitri, R. (2008). Infrahuman outgroup or suprahuman ingroup: The role of nationalism and patriotism in the infrahumanization of outgroups. *European Journal of Social Psychology*, 38(6), 1054-1061.
- Walker, I., & Smith, H. J. (2002). *Relative deprivation: Specification, development and integration*. New York: Cambridge University Press.
- Whiteley, P. F. (1995). Rational Choice and Political-Participation - Evaluating the Debate *Political Research Quarterly*, 48(1), 211-233.

- Wright, S. C., & Tropp, L. R. (2002). Collective Action in Response to Disadvantage. Intergroup Perceptions, Social Identification, and Social Change. In I. Walker & H. J. Smith (Eds.), *Relative Deprivation. Specification, Development and Integration*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Zomeran, M. v., Postmes, T., & Spears, R. (2008). Toward an Integrative Social Identity Model of Collective Action: A Quantitative Research Synthesis of three Socio-Psychological Perspectives. *Psychological Bulletin*, 134(4), 504-535.

Figurliste

<i>Figur 1:</i> Treff på søkeordet "terrorism" i databasen Web of Science (Lygre, Eid, & Larsson, 2008).	1
<i>Figur 2:</i> En typologi over ulike former for terrorisme (Post, 2007).	5
<i>Figur 3:</i> Ulike roller innen terroristorganisasjoner (Victoroff, 2005).....	6
<i>Figur 4:</i> Selektiv moralsk frigjøring som psykologisk mekanisme for voldsbruk (Bandura, 1990).....	13
<i>Figur 5:</i> Illustrasjon av Moghaddams (2005) "Staircase to Terrorism" med tilhørende prosesser og teorier på hvert trinn i modellen.	16
<i>Figur 6:</i> Seleksjon av litteratur til problemstilling 1a.	21
<i>Figur 7:</i> Seleksjon av litteratur til problemstilling 1b.....	22
<i>Figur 8:</i> Seleksjon av litteratur til problemstilling 1c.	23
<i>Figur 9:</i> Seleksjon av litteratur om den relative deprivasjonsteorien	72
<i>Figur 10:</i> Seleksjon av litteratur om self-efficacy.....	74
<i>Figur 11:</i> Seleksjon av litteratur om rasjonell valgteori.....	75
<i>Figur 12:</i> Seleksjon av litteratur om den rasjonelle valgteorien og terrorisme.....	76
<i>Figur 13:</i> Seleksjon av litteratur om Terror Management Theory	77
<i>Figur 14:</i> Seleksjon av litteratur om Terror Management Theory	78
<i>Figur 15:</i> Seleksjon av litteratur om feilplassering av aggresjon.....	79
<i>Figur 16:</i> Seleksjon av litteratur om inhibitoriske mekanismer og terrorisme	82
<i>Figur 17:</i> Seleksjon av litteratur om sosial kategorisering.....	83
<i>Figur 18:</i> Seleksjon av litteratur om sosial kategorisering og terrorisme	84
<i>Figur 19:</i> Seleksjon av litteratur om dehumanisering	85
<i>Figur 20:</i> Seleksjon av litteratur om dehumanisering og terrorisme.....	86

<i>Figur 21: Seleksjon av litteratur om indoktrinering</i>	87
<i>Figur 22: Seleksjon av litteratur om indoktrinering og terrorisme</i>	88
<i>Figur 23: Seleksjon av litteratur om konformitet</i>	89
<i>Figur 24: Seleksjon av litteratur om lydighet</i>	90
<i>Figur 25: Metafor for terrorisme med utgangspunkt i løsningen av Dunckers (1945)</i> strålingsproblem.	92
<i>Figur 26: Flerkomponent modell for terrorisme med utgangspunkt i Haynes (2002)</i> modell for grunnleggende elementer ved klinisk beslutningstaking.	93

Appendiks

Appendiks A: Søkeinformasjon

Søkekriterier

Generell empirisk støtte.

- Artiklene skal inneholde en litteraturgjennomgang av litteraturen knyttet til den aktuelle prosessen eller teorien på det aktuelle trinnet.
- Dersom en slik gjennomgang ikke eksisterer gjennomføres det et søk for å finne empiriske utprøvinger av prosessen eller teorien mellom 1999 og 2009.
- Dersom det ikke eksisterer slike empiriske utprøvinger mellom 1999 og 2009, gjennomføres det søk for artikler uten denne tidsbegrensningen.

Empirisk støtte i forhold til terrorisme.

- Artikler som viser en empirisk sammenheng mellom terrorisme og den aktuelle teorien. Det må altså ha blitt gjort empiriske studier som viser sammenheng mellom terrorisme og den aktuelle teorien, eller litteraturgjennomganger av den aktuelle forskningen på emnet.
- Der det ikke eksisterer mer enn 1 artikkel som demonstrerer sammenhengen mellom den aktuelle teorien og terrorisme er det gjort søk med beslektede søkeord, som "violence" eller "collective action" som er ment å erstatte terrorisme, og se om det eksisterer sammenhenger mellom de aktuelle teoriene, og begreper som muligens er beslektet med terrorisme.

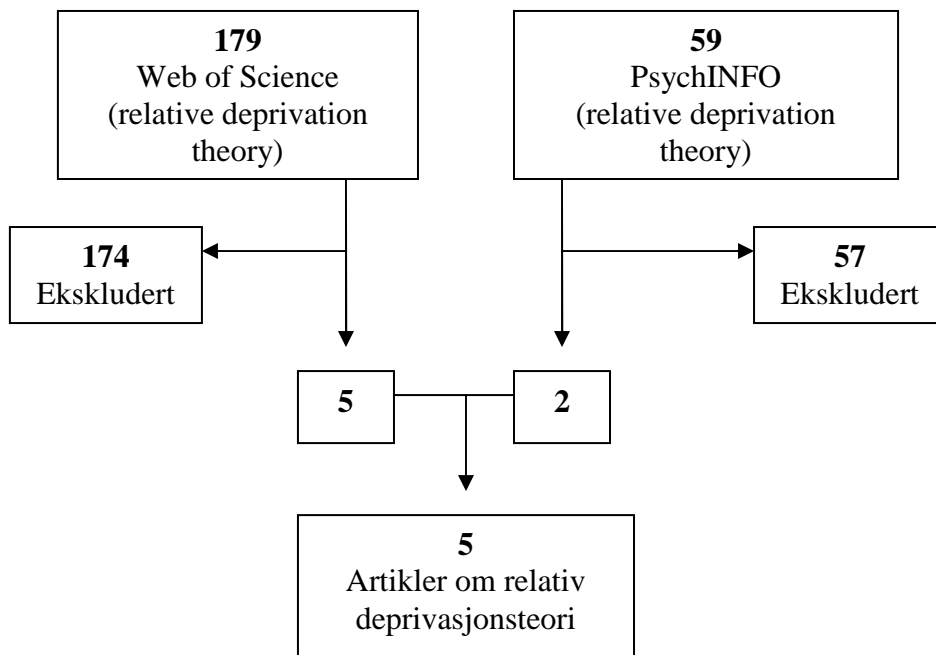
Empirisk støtte for overgangen mellom trinnene.

- Artikler som viser en empirisk sammenheng mellom prosesser eller teorier på ett trinn og prosessene eller teoriene på det påfølgende trinnet.

Trinn 1

Relativ deprivasjonsteori. Disse artiklene er et resultat av søk i Web of Science, med søkeordene ”relative deprivation theory” i som søkeord på emne og ”review” som dokumenttype. Dette søket gav 0 relevante eller tilgjengelige treff. Søk på ”relative deprivation theory” og ”review” som nøkkelord i PsychINFO gav 5 treff, hvorav ingen av dem var relevante

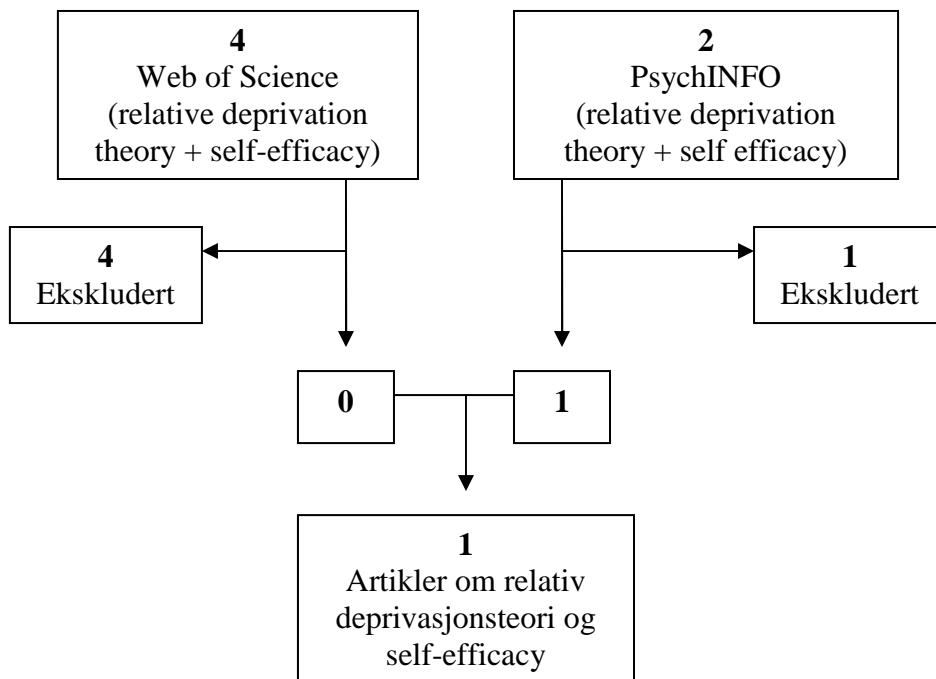
Søk i Web of Science, med søkeordene ”relative deprivation theory” som søketekst på emne gav 179 treff. Av disse var det 5 stykker som var tilgjengelige, og som omhandlet relativ deprivasjonsteori og kriminalitet, eller relativ deprivasjonsteori generelt. Det samme søket på PsychINFO gav 59 resultater, hvorav 2 av artiklene var relevante og tilgjengelige. Gjennomgang av disse funnene viste at 2 av artiklene var like, og totalt endte søket med 5 artikler som var relevant i forhold til relativ deprivasjonsteori generelt eller relativ deprivasjonsteori og terrorisme.

Figur 9: Seleksjon av litteratur om den relative deprivasjonsteorien

Overgangen mellom trinn 1 og 2

Relativ deprivasjonsteori og self-efficacy. Søk i databasene PsychINFO og Web of Science på søkeordene ”relative deprivation theory” og ”self-efficacy” gav henholdsvis 2 og 4 treff, hvorav 1 var relevant og tilgjengelig.

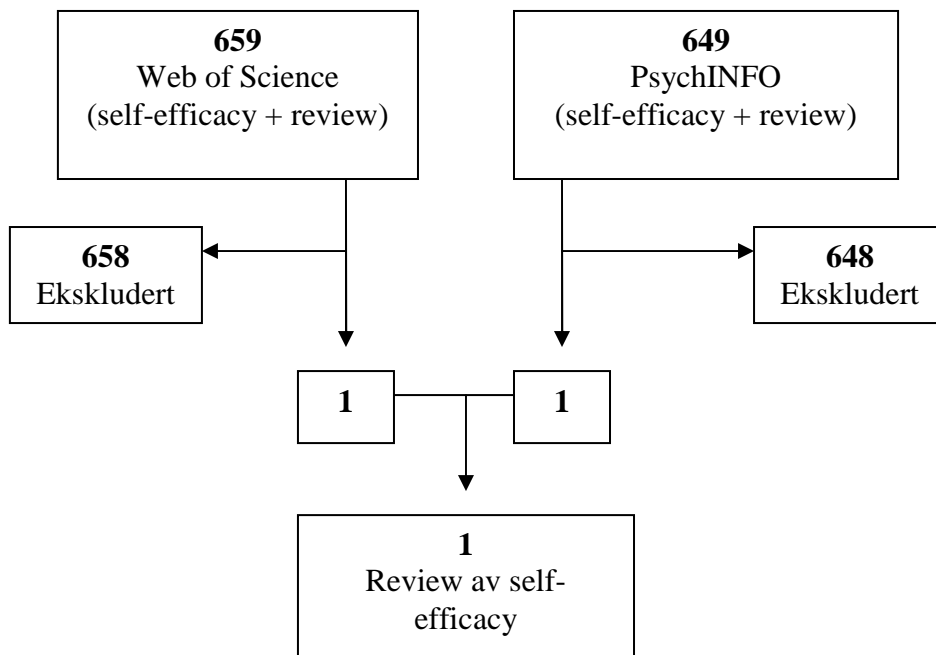
Figur 2: Seleksjon av litteratur om relativ deprivasjonsteori og self-efficacy

Relativ deprivasjonsteori og rasjonell valgteori. Søk i databasene PsychINFO og Web of Science på søkeordene ”relative deprivation theory” og ”rational choice theory” gav ingen relevante eller tilgjengelige treff.

Relativ deprivasjonsteori og Terror Management Theory. Søk i databasene PsychINFO og Web of Science på søkeordene ”relative deprivation theory” og ”terror management theory” gav ingen relevante eller tilgjengelige treff.

Trinn 2

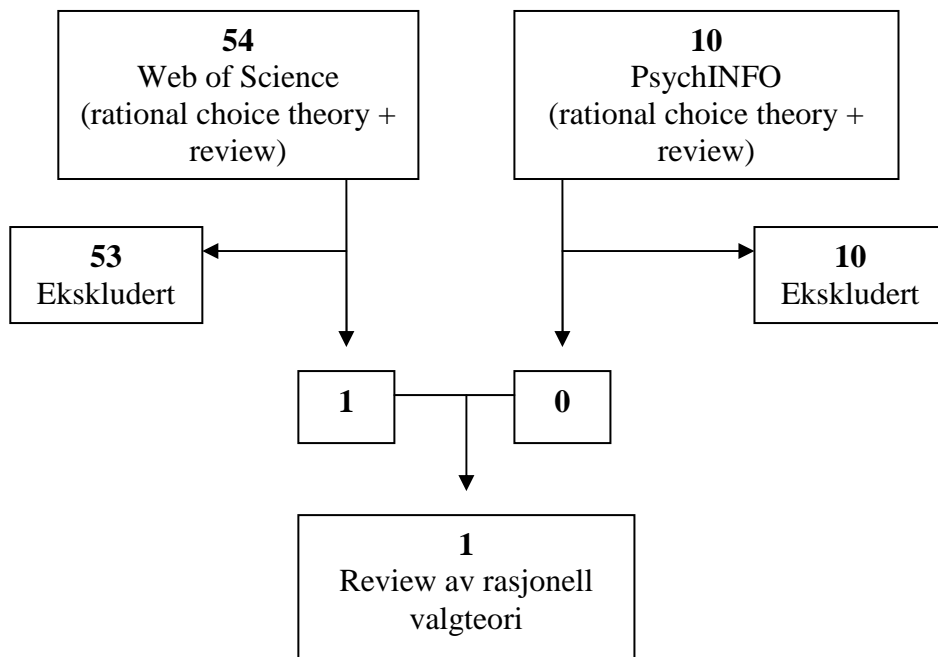
Self-efficacy. Søk i databasene på søkeordene ”self-efficacy” og ”review” PsychINFO og Web of Science gav henholdsvis 649 og 659 treff, og den nyeste litteraturgjennomgangen ble plukket ut.

Figur 10: Seleksjon av litteratur om self-efficacy

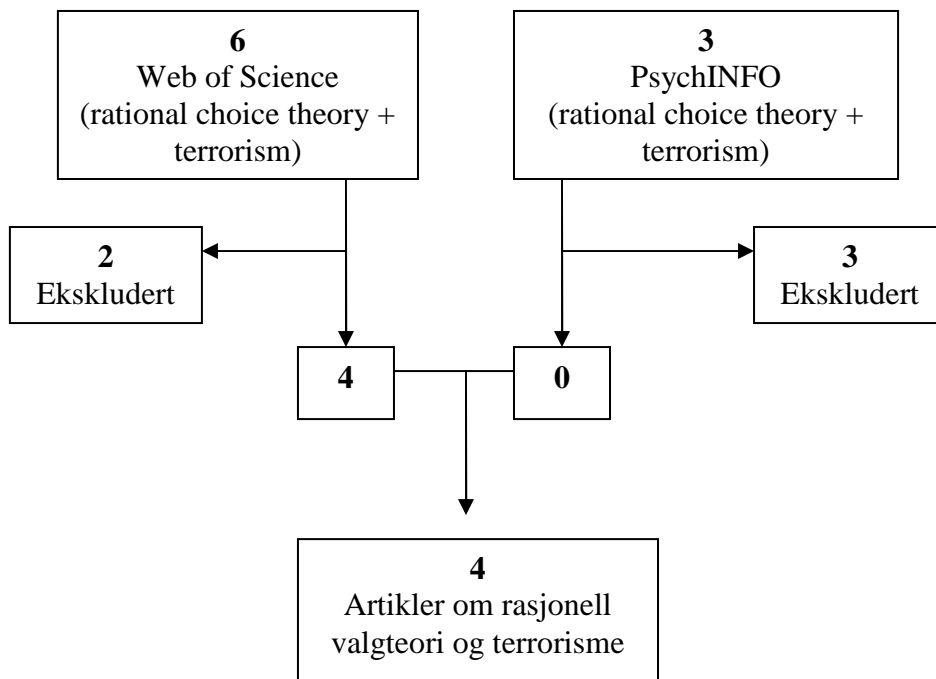
Søk med søkeordene ”self-efficacy” og ”terrorism” som nøkkelord i PsychINFO gav 23 treff, hvorav ingen av disse var relevante i forhold til et forhold mellom self-efficacy og terrorisme. Søk med søkeordene ”self-efficacy” og ”terrorism” som emne i Web of Science gav 6 treff, hvorav ingen av disse var relevante eller tilgjengelige.

Rasjonell valgteori. Søk i databasen PsychINFO med søkeordene ”rational choice theory” og ”review” som nøkkelord gav 10 treff, hvorav ingen var relevante. Søk i databasen Web of Science med søkeordene ”rational choice theory” som emne og ”review” som dokumenttype som gav 54 treff, hvorav den nyeste litteraturgjennomgangen på emnet ble plukket.

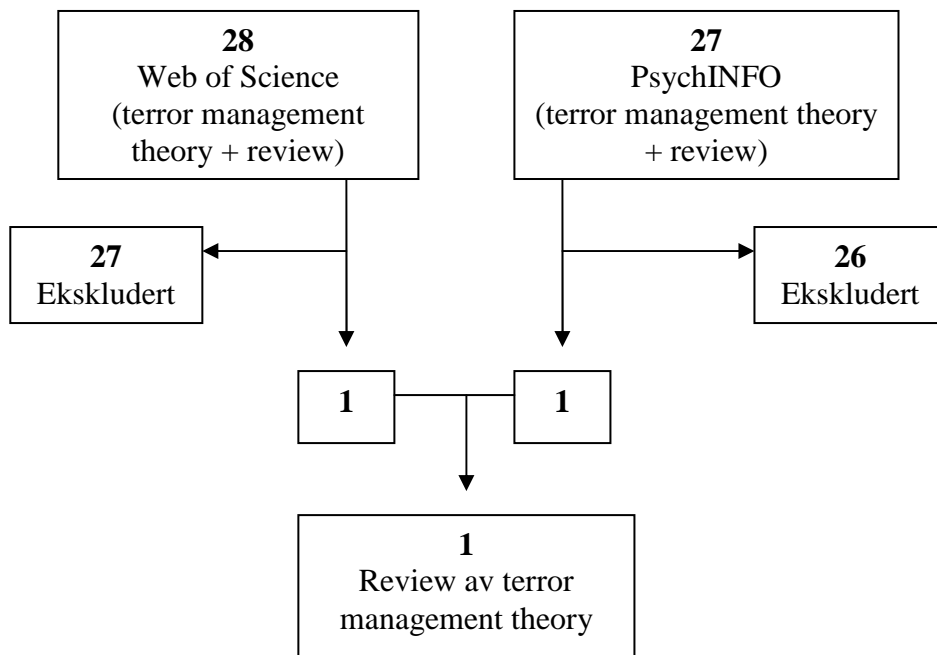
Figur 11: Seleksjon av litteratur om rasjonell valgteori

På søk med søkeordene ”rational choice theory” og ”terrorism” i Web of Science kom det fram 6 treff, hvorav 4 av artiklene var relevante for oppgaven, og tilgjengelige. På søk med søkeordene ”rational choice theory” og ”terrorism” i PsychINFO kom det fram 3 treff, hvorav 0 av dem var tilgjengelig for meg.

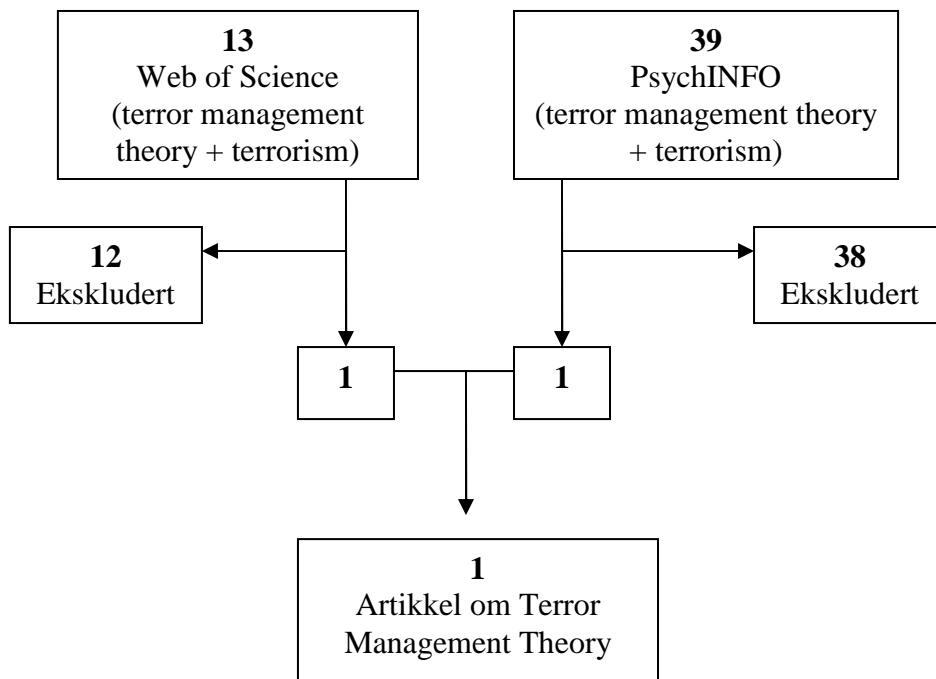
Figur 12: Seleksjon av litteratur om den rasjonelle valgteorien og terrorisme

Terror Management Theory. Søk i databasen PsychINFO med søkeordene ”terror management theory” og ”review” som nøkkelord gav 27 treff, hvorav den nyeste litteraturgjennomgangen ble plukket ut. Søk i databasen Web of Science med søkeordene ”terror management theory” som emne og ”review” som dokumenttype gav 28 treff, hvorav den utvalgte litteraturgjennomgangen var den nyeste her og.

Figur 13: Seleksjon av litteratur om Terror Management Theory

På søk med søkeordene ”terror management theory” og ”terrorism” som emne i Web of Science kom det fram 13 treff, hvorav 1 var relevante for oppgaven, og tilgjengelige. På søk med søkeordene ”terror management theory” og ”terrorism” som nøkkelord i PsychINFO kom det fram 39 treff, hvorav 1 av dem var tilgjengelig og relevant for oppgaven. Det treffet var tilsvarende én av artiklene funnet i Web of Science, og det totale antallet artikler om Terror Management Theory var dermed 1.

Figur 14: Seleksjon av litteratur om Terror Management Theory

Overgang mellom trinn 2 og 3

Self-efficacy og feilplassering av aggresjon. Søk i databasen PsychINFO med søkeordene "self-efficacy" og "displacement of aggression" som nøkkelord gav ingen treff. Det samme søket i Web of Science gav heller ingen treff.

Rasjonell valgteori og feilplassering av aggresjon. Søk i databasen PsychINFO med søkeordene "rational choice theory" og "displacement of aggression" som nøkkelord gav ingen treff. Det samme søket i Web of Science gav heller ingen treff.

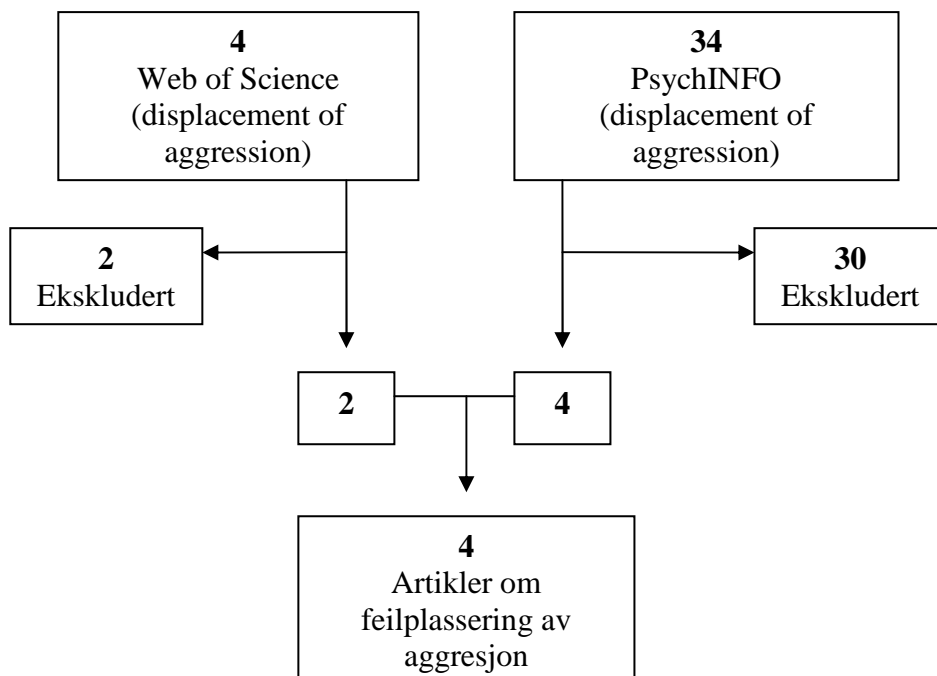
Terror Management Theory og feilplassering av aggresjon. Søk i databasen PsychINFO med søkeordene "terror management theory" og "displacement of aggression" som nøkkelord gav ingen treff. Det samme søket i Web of Science gav heller ingen treff.

Trinn 3

Feilplassering av aggresjon. Søk i PsychINFO med nøkkelordene ”displacement of aggression” og ”review” gav ingen relevante treff. Det samme søket i Web of Science med ”displacement of aggression” som emne og ”review” som dokumenttype gav heller ingen treff.

Søk i PsychINFO med nøkkelordet ”displacement of aggression” og årstall 1999-2009 gav ingen treff. Det samme søket i Web of Science gav heller ingen treff.

Søk i PsychINFO med nøkkelordet ”displacement of aggression” og ingen årsbegrensninger gav 34 treff, hvorav 4 av disse var relevante i forhold til feilplassering av aggresjon generelt. Søk i Web of Science med ”displacement of aggression” som emne og ingen årsbegrensninger gav 4 treff, hvorav 2 treff var overlappende med treffene i PsychINFO.

Figur 15: Seleksjon av litteratur om feilplassering av aggresjon

På søk med søkeordene ”displacement of aggression” og ”terrorisme” som emne på Web of Science kom det ingen treff, det kom heller ingen treff på det samme søket på PsychINFO. På søk med søkeordene ”displacement” og ”terrorism” som emne på Web of Science kom det 8 treff, hvorav 0 var relevante for oppgaven. På søk med søkeordene ”displacement of aggression”, og ”collective action” som emne på Web of Science, kom det ingen treff. På søk med søkeordene ”displacement” og ”terrorism” som nøkkelord på PsychINFO kom det 15 treff, hvorav ingen av treffene var relevante for oppgaven. På søk med søkeordene ”displacement” og ”intergroup” som emne på Web of Science kom det 20 treff, hvorav 0 av artiklene var relevant for oppgaven. På søk med søkeordene ”displacement” og ”intergroup” som nøkkelord i PsychINFO kom det 11 treff, hvorav 0 av treffene var tilgjengelig og relevant for oppgaven. På søk med søkeordene ”displacement of aggression”/”displacement (Defense Mechanism)” og ”collective action” som nøkkelord i PsychINFO kom det ingen treff.

Overgang mellom trinn 3 og 4

Feilplassering av aggresjon og moralsk forpliktelse. Søk i databasen PsychINFO med søkeordene ”moral engagement” og ”displacement of aggression” som nøkkelord gav ingen treff. Det samme søket i Web of Science gav heller ingen treff.

Feilplassering av aggresjon og inhibitoriske mekanismer. Søk i databasen PsychINFO med søkeordene ”inhibitory mechanism*” og ”displacement of aggression” som nøkkelord gav ingen treff. Det samme søket i Web of Science gav heller ingen treff.

Feilplassering av aggresjon og sosial kategorisering. Søk i databasen PsychINFO med søkeordene ”social categorization” og ”displacement of aggression” som nøkkelord gav ingen treff. Det samme søket i Web of Science gav heller ingen

treff. Søk i databasen PsychINFO med søkeordene ”ingroup/outgroup” og ”displacement of aggression” som nøkkelord gav ingen treff. Det samme søket i Web of Science gav heller ingen treff.

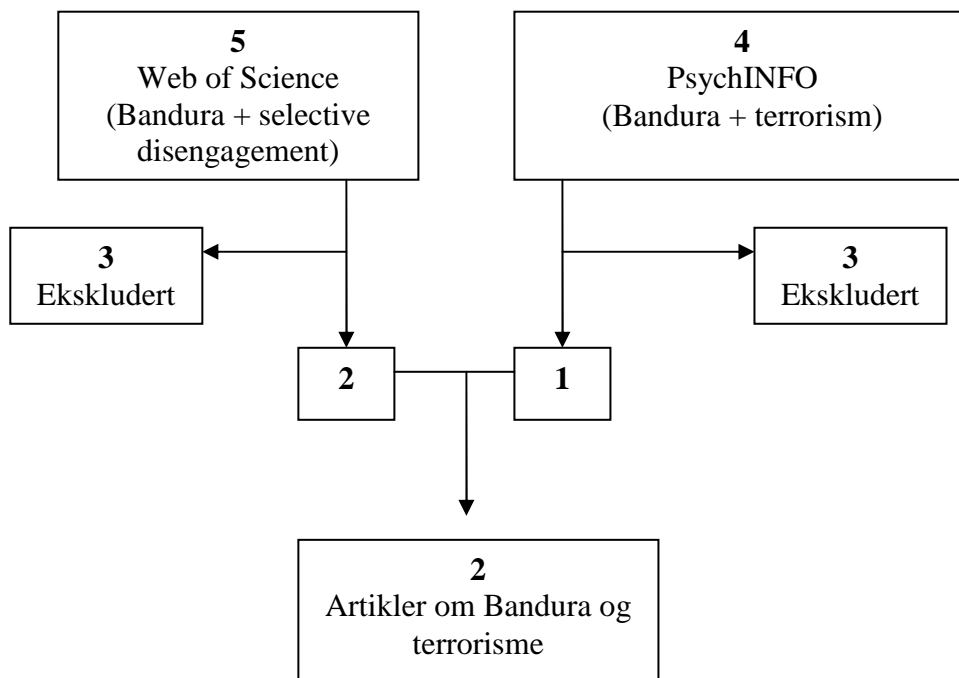
Feilplassering av aggresjon og dehumanisering. Søk i databasen PsychINFO med søkeordene ”dehumanization” og ”displacement of aggression” som nøkkelord gav ingen treff. Det samme søket i Web of Science gav heller ingen treff.

Trinn 4

Moralsk forpliktelse. Søk i databasen PsychINFO på nøkkelordene ”moral engagement” og ”review” gav to treff, hvorav ingen av treffene var relevante. Søk i databasen Web of Science med ”moralsk engagement” som emne og ”review” som dokumenttype gav ingen treff. Søk i databasene PsychINFO og Web of Science på søkeordet ”moral engagement” gav ingen relevante treff.

Inhibitoriske mekanismer. Søk i PsychINFO med nøkkelordene ”inhibitory mechanism*” og ”review” gav ingen relevante treff. Det samme søket i Web of Science med ”inhibitory mechanism*” som emne og ”review” som dokumenttype gav heller ingen treff. Søk i PsychINFO med nøkkelordet ”inhibitory mechanism*” og årsbegrensning på 1999-2009, gav 323 treff, hvorav ingen av dem var relevante. Søk i Web of Science med emne ”inhibitory mechanism*” og årsbegrensning fra 1999-2009, gav 860 treff, hvorav ingen av dem var relevante. Søk i PsychINFO med nøkkelordene ”selective disengagement” og ”review” gav ingen relevante treff. Det samme søket i Web of Science med ”selective disengagement” som emne og ”review” som dokumenttype gav 4 treff, hvorav ingen var relevante. Søk i PsychINFO med nøkkelordet ”selective disengagement” og årsbegrensning på 1999-2009, gav 2 treff hvorav ingen av dem var relevante. Søk i Web of Science med emne ”selective

disengagement” og årsbegrensning fra 1999-2009, gav 2 treff, hvorav ingen av dem var relevante. Søk i PsychINFO med nøkkelordet ”selective disengagement” gav 6 treff, hvorav ingen av dem var relevante eller tilgjengelige. Søk med emnet ”selective disengagement” gav 4 treff, hvorav ingen av dem var relevante. Søk med ”Bandura” og ”Selective disengagement” 4 treff på Web of Science, hvorav 1 var relevant og tilgjengelig. Det samme søket på PsychINFO gav 2 treff, hvorav ingen var relevante.

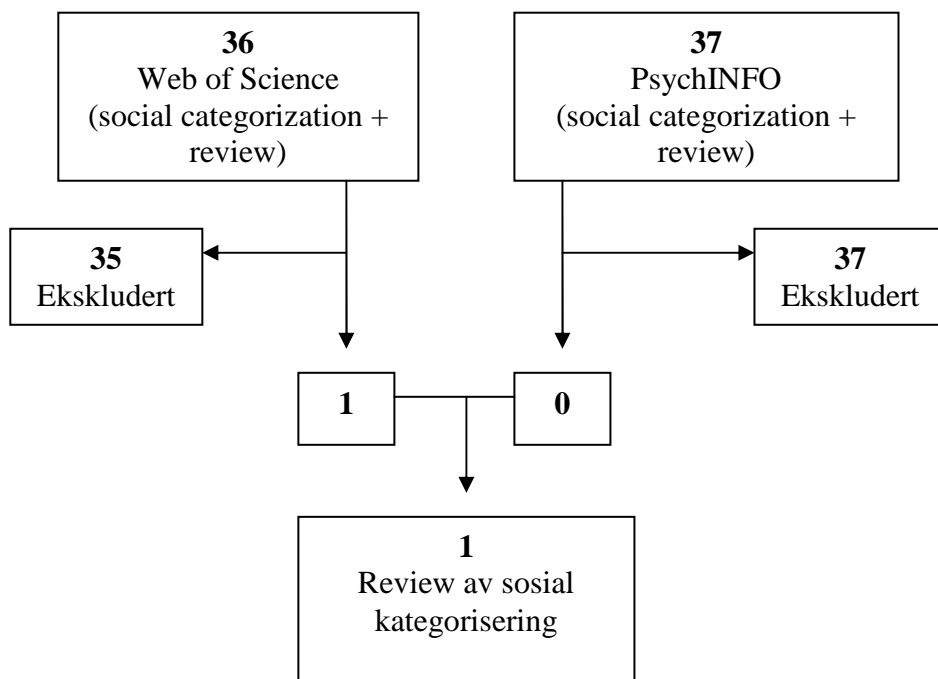

Figur 16: Seleksjon av litteratur om inhibitoriske mekanismer og terrorisme

Søk med ”inhibitory mechanism*” og ”terrorism” ingen treff i Web of Science. I PsychINFO fikk det samme søket 0 treff. Søk med ”Bandura” og ”terrorism” fikk ingen treff på Web of Science, det samme søket fikk 5 treff i PsychINFO, hvorav 2 av dem var tilgjengelige og relevante for oppgaven. Søk med søkeordene ”inhibitory mechanism” og ”collective action” som nøkkelord i PsychINFO gav ingen treff. Søk med søkeordene ”inhibitory mechanism” og ”collective action” som emneord i Web of Science gav 1 treff, som ikke var relevant for oppgaven. Den ene artikkelen funnet i

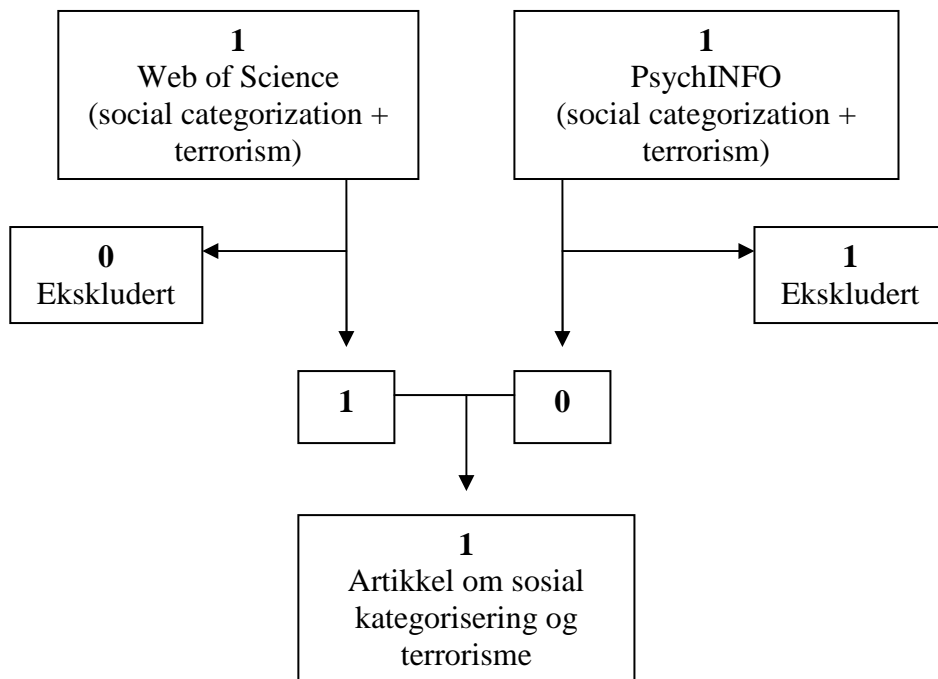
Web of Science var overlappende i forhold til de to funnet i PsychINFO, og det totale antallet artikler ble derfor 2.

Sosial kategorisering. Søk i PsychINFO med nøkkelordene ”social categorization” og ”review” gav 37 treff, hvorav ingen av dem var relevante. Søk i Web of Science med emne ”social categorization” og dokumenttype ”review” gav 36 treff, hvorav 1 av dem var relevant.

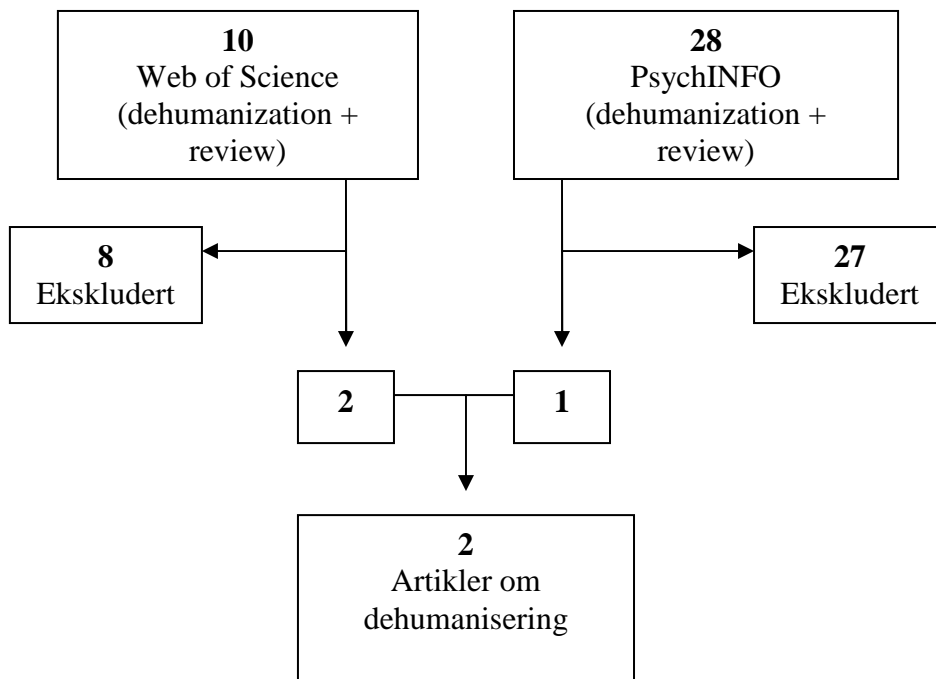
Figur 17: Seleksjon av litteratur om sosial kategorisering

Søk i PsychINFO med søkeordene ”social categorization” og ”terrorism” som nøkkelord gav ett treff som ikke var relevant. Søk i Web of Science med de samme søkeordene som emne gav ett treff som var relevant.

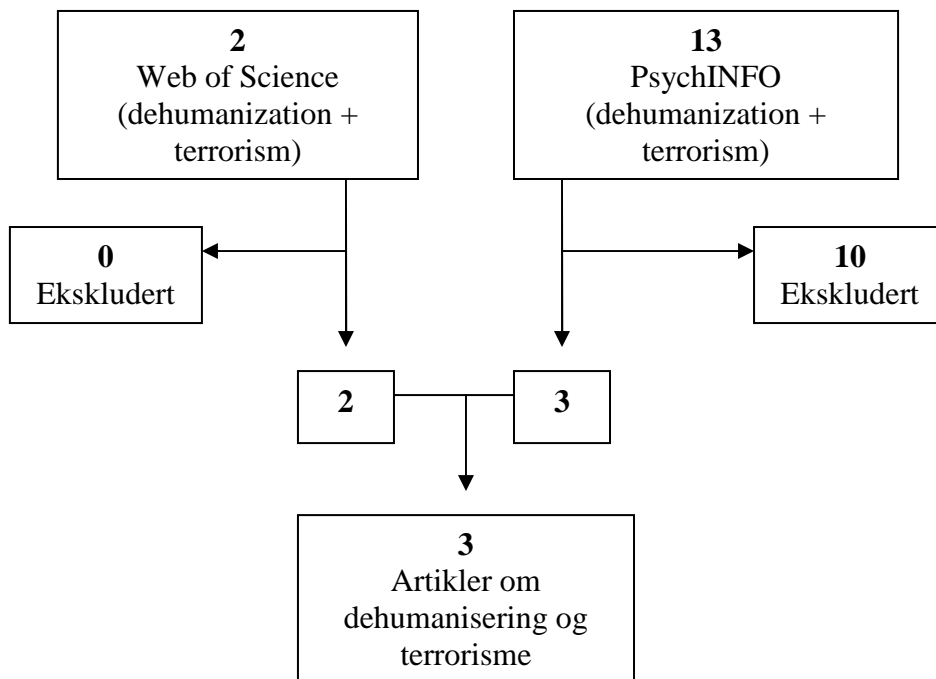
Figur 18: Seleksjon av litteratur om sosial kategorisering og terrorisme

Dehumanisering. Søk med søkeordene ”dehumanization” og ”review” som nøkkelord i PsychINFO gav 28 treff, hvorav 1 var relevant. Søk med søkeordene ”dehumanization” og ”review” som emne i Web of Science gav 10 treff, hvorav 2 var relevante. Det ene treffet fra PsychINFO var overlappende med en av de to treffene fra Web of Science.

Figur 19: Seleksjon av litteratur om dehumanisering

Søk med søkeordene ”dehumanization” og ”terrorism” i PsychINFO og Web of Science, som henholdsvis nøkkelord og emne, gav henholdsvis 3 og 2 treff. De to treffene fra Web of Science var overlappende med de 3 treffene fra PsychINFO.

Figur 20: Seleksjon av litteratur om dehumanisering og terrorisme

Overgangen mellom trinn 4 og 5

Indoktrinering og moralsk forpliktelse. Søk i databasen PsychINFO med søkeordene ”indoctrination” og ”moral engagement” som nøkkelord gav ingen treff. Det samme søket i Web of Science gav heller ingen treff.

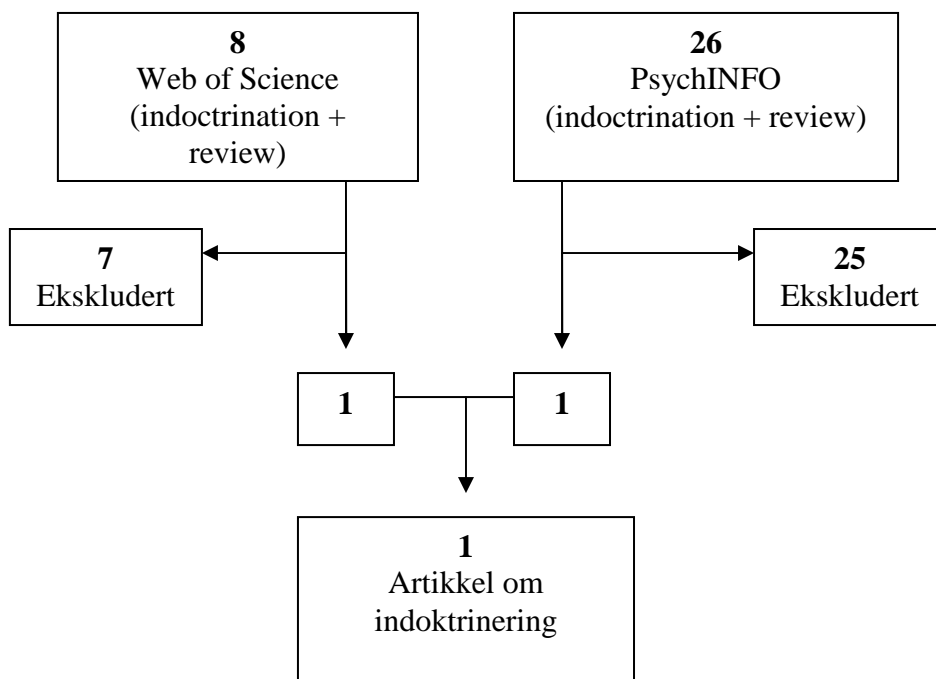
Indoktrinering og inhibitoriske mekanismer. Søk i databasen PsychINFO med søkeordene ”indoctrination” og ”inhibitory mechanism” som nøkkelord gav ingen treff. Det samme søket i Web of Science gav heller ingen treff. Søk i databasen PsychINFO med søkeordene ”indoctrination” og ”selective disengagement” som nøkkelord gav ingen treff. Det samme søket i Web of Science gav heller ingen treff.

Indoktrinering og sosial kategorisering. Søk i databasen PsychINFO med søkeordene ”indoctrination” og ”social categorization” som nøkkelord gav ingen treff. Det samme søket i Web of Science gav heller ingen treff.

Indoktrinering og dehumanisering. Søk i databasen PsychINFO med søkeordene ”indoctrination” og ”dehumanization” som nøkkelord gav 2 treff, hvorav ingen var relevante. Det samme søket i Web of Science gav heller ingen treff.

Trinn 5

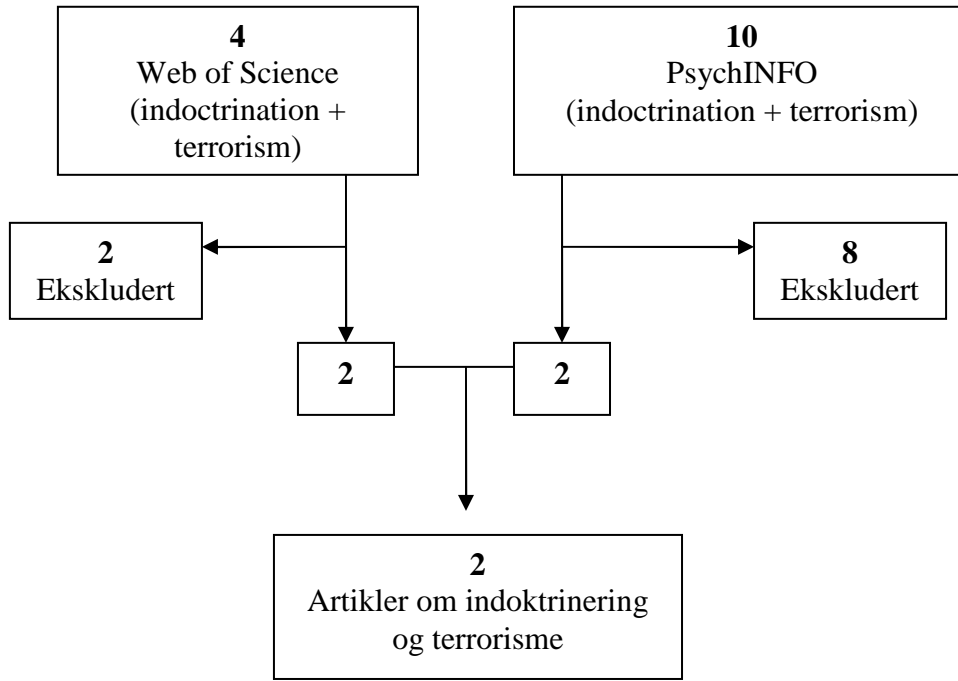
Indoktrinering. Søk med søkeordene ”indoctrination” og ”review” som nøkkelord i PsychINFO gav 26 treff, hvorav 1 av disse var relevant. Søk med søkeordene ”indoctrination” som emne og ”review” som dokumenttype gav 8 treff, hvorav 1 av disse var relevant og overlappende i forhold til funnet i Web of Science.

Figur 21: Seleksjon av litteratur om indoktrinering

Søk med søkeordene ”indoctrination” og ”terrorism” gav 4 treff i Web of Science, hvorav 2 var relevante for oppgaven. Søk med de samme søkeordene gav 10 treff i PsychINFO, hvorav 2 var treffene var relevante og tilgjengelige. Treffene fra PsychINFO og Web of Science var overlappende, og det totalt antallet relevante artikler

ble derfor 2. Søk med søkeordene ”indoctrination” og ”collective action” gav ingen treff i PsychINFO eller i Web of Science.

Figur 22: Seleksjon av litteratur om indoktrinering og terrorisme

Overgang mellom trinn 5 og 6

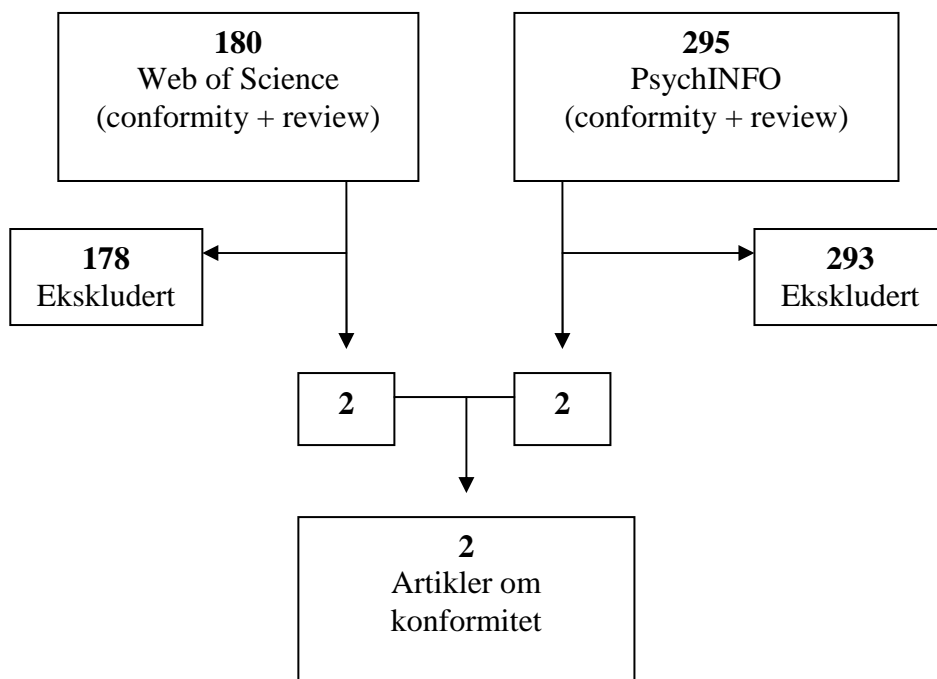
Indoktrinering og lydighet. Søk i databasen PsychINFO med søkeordene ”indoctrination” og ”obedience” som nøkkelord gav ingen treff. Det samme søket i Web of Science gav heller ingen treff.

Indoktrinering og konformitet. Søk i databasen PsychINFO med søkeordene ”indoctrination” og ”conformity” som nøkkelord gav ingen treff. Det samme søket i Web of Science gav heller ingen treff.

Indoktrinering og inhibitoriske mekanismer. Søk i databasen PsychINFO med søkeordene ”indoctrination” og ”inhibitory mechanism” som nøkkelord gav ingen treff. Det samme søket i Web of Science gav heller ingen treff.

Trinn 6

Konformitet. Søk med søkeordene ”conformity” og ”review” som nøkkelord i PsychINFO gav 295 treff, hvorav 2 var relevante og tilgjengelige. Søk med søkeordene ”conformity” som emne og ”review” som dokumenttype i Web of Science gav 180 treff, hvorav 2 var relevante og overlappende med treffene i PsychINFO.

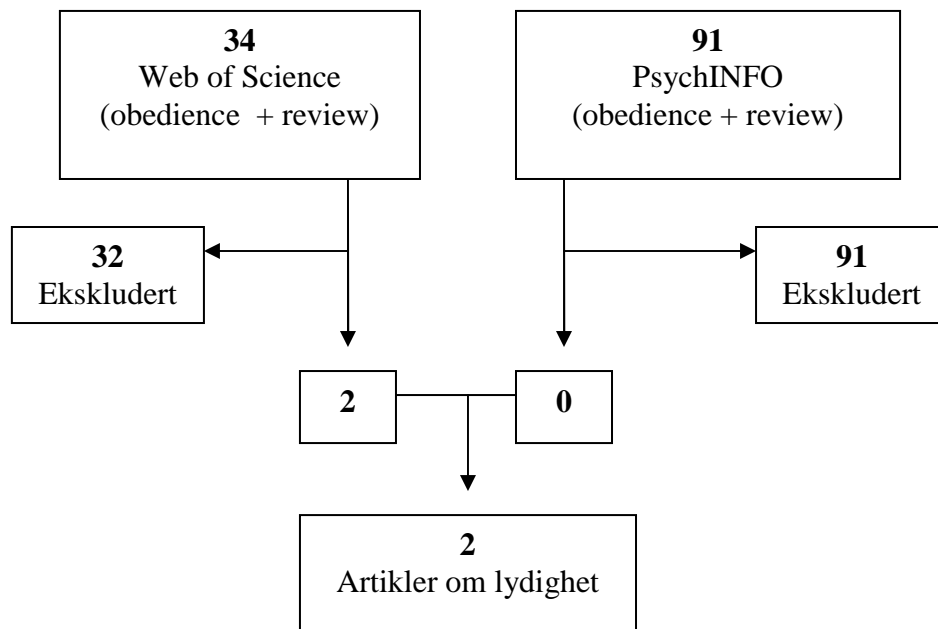

Figur 23: Seleksjon av litteratur om konformitet

Søk med søkeordene ”conformity” og ”terrorism” gav 2 resultater på Web of Science, hvorav 0 var relevante for oppgaven. Det samme søket på PsychINFO gav 8 treff, hvorav 0 av dem var tilgjengelig og relevant for oppgaven.

Søk med søkeordene "conformity" og "collective action" gav 5 treff i PsychINFO, hvorav ingen av dem var relevante for denne oppgaven. Søk med søkeordene "conformity" og "collective action" gav 12 treff i Web of Science, hvorav ingen av dem var relevante eller tilgjengelige for oppgaven.

Lydighet. Søk med søkeordene "obedience" og "review" som nøkkelord i PsychINFO gav 91 treff, hvorav 0 av dem var relevante og tilgjengelige. Søk med søkeordene "obedience" som emne og "review" som dokumenttype i Web of Science gav 34 treff, hvorav 2 av dem var relevante.

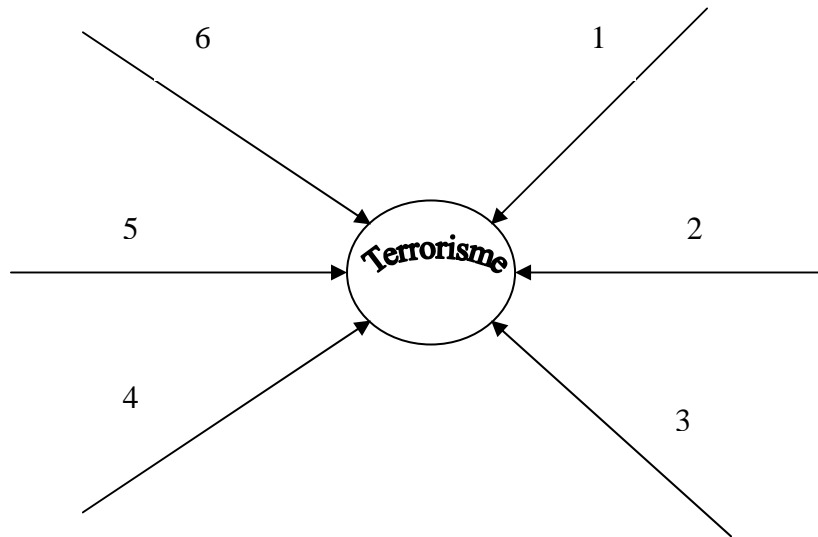
Figur 24: Seleksjon av litteratur om lydighet

Søk med søkeordene "obedience" og "terrorism" gav ingen resultater på Web of Science. Det samme søket gav 10 treff på PsychINFO, hvorav ingen av treffene var tilgjengelige eller relevante for oppgaven.

Søk med søkeordene "obedience" og "collective action" gav 5 treff i PsychINFO, hvorav ingen av dem var relevante for oppgaven. Søk med søkeordene

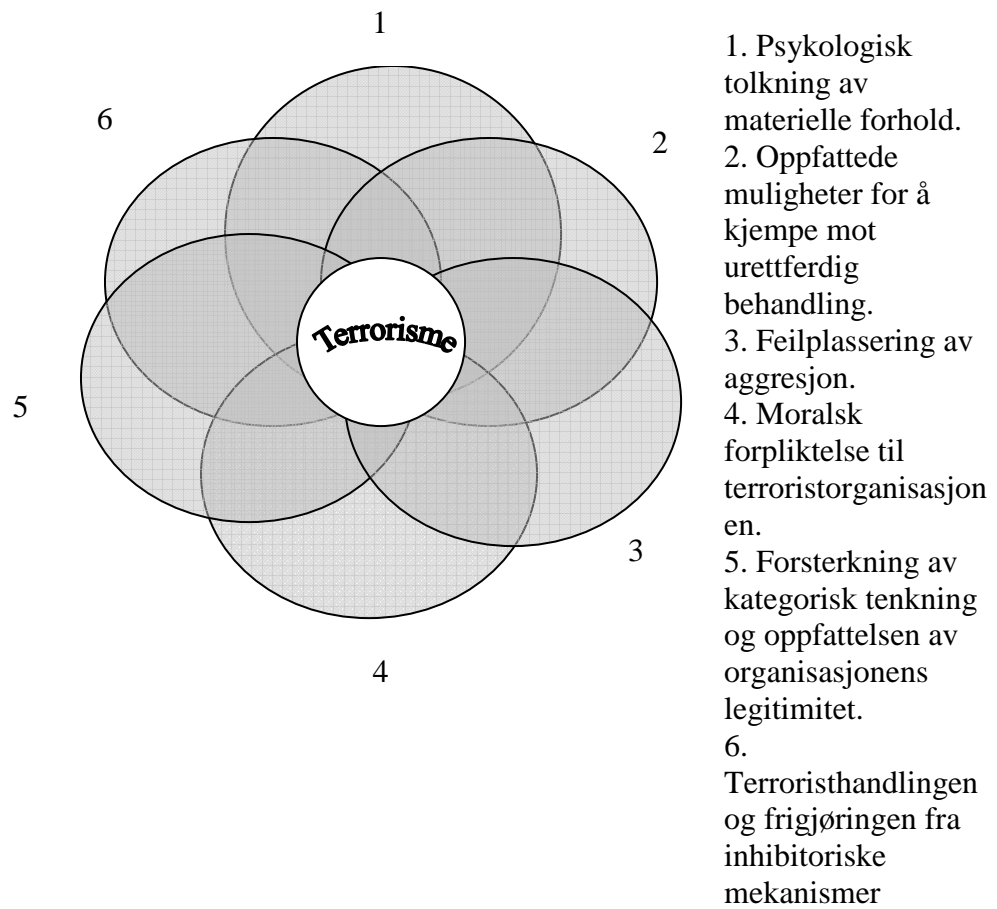
”obedience” og ”collective action” gav 4 treff i Web of Science, hvorav ingen av dem var relevant for oppgaven.

Appendiks B: Illustrasjon av alternative metaforer for terrorisme

1. Psykologisk tolkning av materielle forhold.
2. Oppfattede muligheter for å kjempe mot urettferdig behandling.
3. Feilplassering av aggresjon
4. Moralsk forpliktelse til terroristorganisasjonen.
5. Forsterkning av kategorisk tenkning og oppfattelsen av organisasjonens legitimitet.
6. Terroristhandlingen og frigjøringen fra inhibitoriske mekanismer.

Figur 25: Metafor for terrorisme med utgangspunkt i løsningen av Dunckers (1945) strålingsproblem.

Figur 26: Flerkomponent modell for terrorisme med utgangspunkt i Haynes (2002) modell for grunnleggende elementer ved klinisk beslutningstaking.

Sluttnoter

¹ Identifiserte terroristgrupper refererer i denne sammenhengen til terroristorganisasjoner som har blitt identifisert som ansvarlige for terrorangrep som har ført til tap av menneskeliv (National Counterterrorism Center, 2008). Mesteparten av dødelige terrorangrep i 2007 ble imidlertid utført av ukjente terroristgrupper (National Counterterrorism Center, 2008).

² Terroristhandlinger defineres ut fra Moghaddams (2007) definisjon av terrorisme.

³ Prosedural rettferdighet kan defineres som hvor rettferdig folk tror at beslutningstakingsprosesser er (Moghaddam, 2005).

⁴ Nepotisme kan gjøre det ekstra vanskelig å skape sosial mobilitet, bevegelse mellom ulike sosiale grupper/klasser/ sosioøkonomiske grupper. Frustrasjon over sin egen personlige situasjon fører til et ønske om å bevege seg oppover i samfunnet. Dersom personer ikke lykkes med det, vil de i følge Moghaddam (2006), ta i bruk andre virkemidler for å forbedre sin personlige situasjon.

⁵ Kategorisering kan defineres som *forståelsesprosessen av hva en ting er, ut i fra kunnskapen om hvilke andre ting den er lik og hvilken andre ting den er forskjellig fra* (McGarty & Turner, 1992, p. 253). Sosial kategorisering brukes for å strukturere det sosial miljøet (Oakes, 2001).

⁶ Dehumanisering kan forklares som en prosess der individer ser på spesifikke andre som mindre menneskelige, og fratrar disse menneskelige egenskaper (Haslam, 2006).

⁷ I følge Grimland, Apter og Kerkhof (2006) er indoktrinering gjennom utdanning en langvarig prosess som har den hensikt å overbevise individer om viktigheten av en aktuell sak, og riktigheten av å bruke de aktuelle midlene for å fremme saken.

Indoktrinering kan også være av kortere lengde, svært fokusert og knyttet til en konkret operasjon (Grimland et al., 2006). Det er da ofte involvert en karismatisk religiøs, politisk eller militær leder som bidrar til indoktrineringen (Grimland et al., 2006).

⁸ Denne illustrasjonen er ment som en oversikt over de ulike trinnene og de tilhørende prosessene på disse trinnene. Den tar ikke hensyn til tanken om at metaforen innebærer en trapp som blir trangere og trangere.

⁹ Effektstørrelse er mål med korrelasjonskoeffisienten r (Zomeren, Postmes, & Spears, 2008).

¹⁰ Kollektiv handling er målt på forskjellige måter i denne meta-analysen, enten gjennom å måle intensjoner og handlingstendenser eller faktisk adferd og tidligere utført adferd (Zomeren et al., 2008).

¹¹ Fordommer kan defineres som en forutdannet negativ bedømmelse en gruppe eller dens individuelle medlemmer (Myers, 2009).

¹² Fathali Moghaddam har forfattet flere ulike bøker om sosialpsykologiske prosesser (Moghaddam, 1998; Moghaddam, Taylor, & Wright, 1993)

¹³ Duncckers (1945) strålingsproblem: *”Tenk deg at du er en doktor som har en pasient med en ondartet svulst i magen. Det er umulig å operere pasienten, men dersom svulsten ikke ødelegges vil pasienten dø. Det finnes en type stråle som kan brukes for å ødelegge svulsten. Dersom strålen når svulsten med tilstrekkelig høy intensitet vil svulsten ødelegges. Dessverre vil denne intensiteten føre til at sunt vev som strålen passerer også ødelegges. Ved lavere intensitet er strålen harmløs for sunt vev, men den vil da heller ikke påvirke svulsten. Hvilken type prosedyre kan brukes for å ødelegge*

svulsten med stråling, samtidig som en unngår å ødelegge normalt vev?” (Gick & Holyoak, 1986, p. 280).